

De syv
dødsynder

De syv Dødssynder

©2005 Skoletjenesten og
Nationalmuseet

Redaktion: Vibeke Mader,
Skoletjenesten, National-
museet.

Redaktionel medarbejder:
Stud. mag. Luisa Carbonelli.

Research: stud. mag. Sarah
Kvist, stud. mag. Karoline
Henriques og lærer Lene
Jäger Marchmann.

Illustrationer:

Hieronymus Bosch:

De syv Dødssynder, maleri.

Prado Museet, Madrid.

Dødssyndsmanden,

Nationalmuseet

Træsnit. *De syv Dødssynder*.

1490

Foto: John Lee, National-
museet

Tak til:

Jesper Dahl (Jokeren)

Mikkel Heriba

Jan Lindhardt

Adam Rieper

Mette Vosgerau

Frisko Is, reklamefotos.

Kristeligt Dagblad

Gerband Skolen

Sankt Annæ Gymnasium,

Folkeskoleafdelingen

Skolen ved Sundet

Lay out: Kristin Wiborg,
Skoletjenesten.

Tryk: Nofo Print as

Indhold

Indledning og lærervejledning <i>Vibeke Mader</i>	3
En players bøn <i>Flemming Pless</i>	6
De syv Dødssynder <i>Karoline Henriques</i> <i>Vibeke Mader</i>	11
Definition af 'De syv Dødssynder' <i>Luisa Carbonelli</i>	18
Bibelcitater om synd	26
Det middelalderlige verdensbillede og Dante Alighieri <i>Luisa Carbonelli</i>	29
Jan Lindhardt: <i>Synden har forladt verden.</i> <i>Kristeligt Dagblad, 1995</i>	32
Mette Vosgerau: <i>Dødssynder som smykker.</i> <i>Kristeligt Dagblad, 2003</i> <i>Foto: Mikkel Heriba</i>	36
Adam Rieper: <i>Dødssynder som salgstrick.</i> <i>Kristeligt Dagblad, 2003</i> <i>Frisko Is, reklamefoto</i>	38
Litteraturliste	40

Er talen om synd blevet hjemløs i det moderne menneskes tilværelse? Spørgsmålet er helt centralt i udstillings- og undervisningsprojektet 'De syv Dødssynder'.

Hovmod, gerrighed, frådseri, utugt, dovenskab, misundelse og vrede er de synder Thomas af Aquinas (ca. 1225-1274) og kirken efter ham har anset for svære synder – men hvorfor dem? Man skal langt tilbage i kirkehistorien for at finde svaret. Den ældste opregning fra det 5. århundrede omfatter otte synder, men de blev hurtigt indskrænket til syv.

Dødssynderne indtager deres særstilling, ikke fordi de er særligt graverende, men fordi de er grundlaget for nye og andre synder. Man kan vel fortolke dem som en slet indstilling, der kan være roden til andre onde handlinger.

I den tidlige middelalder blev dødssynderne mere opfattet som laster, men i 1200-tallet skrev man de syv synder ind i bodsbøger, som man brugte i forbindelse med skriftemålet. Dødssynderne blev nu for alvor betragtet som 'synder', altså handlinger. I tidens løb har opfattelsen af synd ændret sig, og i vores moderne samfund bliver synd måske snarere erstattet af begrebet uret, som er en mere juridisk end teologisk definition.

Mange middelalderlige prædiker omtalte de syv dødssynder, og temaet var også visuelt til stede i kirkerummet i form af kalkmalerier, så menigheden havde både en auditiv og visuel oplevelse af synden som en uomgængelig kendsgerning. Også i den sekulære verden fandt beskrivelserne af de syv dødssynder vej, f.eks. Dantes '*Den Guddommelige Komedie*' og Hieronymus Boschs maleri af '*De syv Dødssynder*'.

Efter reformationen skiftede opfattelsen af synds-begrebet. Luther flyttede vægten fra de konkrete synder til, at alle synder handlede om at vende sig bort fra Gud. Der er ikke længere forskel på synd, det afgørende er, om handlingerne sker i tro eller vantro. Man kan ikke se bort fra det grundlæggende: om man vender sig bort fra Gud og dermed også fra sine medmennesker.

For mange mennesker i dag er synd ikke længere en krænkelse af Gud. Synd er snarere erstattet af begrebet uret, som er en krænkelse af medmennesket. At synde mod næsten bliver som konsekvens af denne opfattelse fortolket som et brud på menneskerettigheder, som er en juridisk definition, ikke en teologisk.

I det senmoderne samfund er der sket et skift i synet på synden. Biskop Jan Lindhardt siger i sin bog '*De syv Dødssynder*', at hvad der tidligere var ondt, det synes nu godt, og at man i dag lægger mere vægt på, hvad der gavner den enkelte. Nu er de syv dødssynder nærmest at betragte som dyder, som bliver værdsat som drivkræfter i samfundsudviklingen. Vi har fået en mere individualistisk kultur, der findes ikke længere givne fællesskaber, og den enkelte må finde sin egen vej.

Jan Lindhardts ironiske pointe om, at synder er blevet til dyder i vores moderne samfund kan man forholde sig kritisk til, men man kan stille sig selv og eleverne det spørgsmål, om vi/de er enige i Jan Lindhardts påstand om, at vi som borgere er blevet mere individualistiske, mere egoistiske, og om vi ikke længere har fælles værdier og opfattelse af fællesskab eller samfund.

Frisko Is' reklamekampagne fra 2002, som brugte de syv dødssynder som motiv, præsenterede en ny is for hver dødssynd. Det var sikkert ment som en uhøjtidelig spøg, men kampagnen vakte dog en del opsigt i medierne og i kirkelige kredse. Kampagnens budskab var kort og godt: *Følg din lyst*.

Denne opfordring kunne fortolkes, hvis man tog den alvorligt, som om synden havde forladt verden. I et mere moderne sprog ville man sige, at etiske og moralske værdier, som er knyttet til vores samfundsopfattelse, ville blive sat under pres. Eleverne kunne som en konklusion på forløbet overveje, hvilke konsekvenser det ville medføre for forholdet mellem menneske og samfund.

Undervisningsmaterialet 'De syv Dødssynder - et forløb om dyder og laster' er udarbejdet i forbindelse med et kombineret udstillings- og undervisningsprojekt på Nationalmuseet og er primært rettet mod folkeskolens ældste klasser, gymnasiet, HF og VUC. Materialet er tilrettelagt således, at det kan bruges til differentieret undervisning alt efter klassetrin. Lærere på folkeskolens mellemtrin kan bruge dele af materialet som forberedelse eller efterbehandling på hjemmeskolen.

Materialet er udformet således, at læreren udvælger materialet, som derefter må kopieres.

Materialet er bl.a. inspireret af en længere avisdebat i forlængelse af udgivelsen af biskop Jan Lindhardts bog *De syv Dødssynder* og Frisko Is' reklamekampagne med dødssynderne som motiv. Undervisningsmaterialet er endvidere skrevet på baggrund af kildetekster fra middelalderen.

Udstillingen på Nationalmuseet er udarbejdet i et samarbejde mellem Billedskolen, Tvillingehallen, Folkekirkens Skoletjeneste, København-Frederiksberg, Skoletjenesten og Nationalmuseet.

Formål

Formålet med undervisningen er:

- At få unge til at reflektere over de syv dødssynder i en historisk og nutidig kontekst.
- At få unge til at diskutere, om det har nogen mening at diskutere begrebet synd og særligt de syv dødssynder.
- At få unge til at overveje, om synder er blevet til dyder i vores nutid, som på mange områder har gjort sig fri af kulturelle og religiøse traditioner.
- At få unge til at overveje, om fravær af traditionelle værdier og etiske holdninger har en overvejende positiv eller negativ indflydelse på samfundsudviklingen.

Undervisningsmaterialet

Materialet indeholder en præsentation af de syv dødssynder historisk og teologisk, samt en præsentation af syndsbegrebet før og efter reformationen. I et samtidsperspektiv præsenteres dagbladsartikler og reklamekampagner, og de præsenterede synspunkter kan danne grundlag for en efterfølgende debat om værdier og etik. Materialet sigter endvidere på, at eleverne får viden og redskaber til at diskutere et historisk og religiøst fænomen og dets relevans for et moderne samfund.

Gennemgang af 'De syv Dødssynder'

Materialet kan læses i sin helhed, eller man kan vælge at læse udvalgte dele. Materialet indeholder artikler om syndsbegrebet i en nutidig folkekirkelig kontekst, en artikel om de syv dødssynder og en tekstsamling. Teksterne indeholder en gennemgang af fortolkningen af de enkelte dødssynder, bibelttekster om syndsbegrebet og eksempler på en dagbladsdebat om de syv dødssynder, som samlet skal give eleverne kendskab til en historisk og teologisk opfattelse af dødssynderne og en mere nutidig opfattelse af dødssynderne set fra en religiøs og samfundsmæssig synsvinkel.

Forslag til anvendelse af materialets forskellige dele i prioriteret rækkefølge:

Tro og Synd som begreb: Det indledende afsnit lægger op til at diskutere synd i en nutidig folkekirkelig kontekst.

De syv Dødssynder: Det historiske materiale kan nuancere syndsbegrebet. Det centrale er her forskellen mellem begreberne 'dødssynd' og 'dødelig synd'.

Definition af den enkelte synd med illustration: Materialet forsøger gennem forskellige citater at inddrage et nutidigt perspektiv på hver enkelt synd. Overvej sammen med eleverne andre eksempler eller diskuter enkelte udsagn, hvis der er noget, der især fanger klassen.

De syv Dødssynder af Hieronymus Bosch, samt kommentar: hvilke situationer anvender Bosch til at illustrere de forskellige synder? Hvordan ville det se ud, hvis det var malet i dag?

Udvalgte bibelcitater: Er tænkt anvendt til en uddybende debat af syndsbegrebet.

Introduktion til Dantes '*Den Guddommelige Komedie*'.

Synden har forladt verden: Hvad mener Jan Lindhardt? Er eleverne enige i hans synspunkter? Kan sammenstilles med definitioner/citater om den enkelte synd og med Frisko Is' kampagne.

Dødssyndmanden: Billedet er interessant fra en ikonografisk synsvinkel, fordi det forbinder hver synd med et sted på kroppen. Hvad siger det fx om Dovenskab, at den hører til fødder/ben?

Dødssynder som smykker: Se på de to smykker givet i artiklen og diskuter, hvordan smykke og dødssynd hænger sammen. Ligner det hovmod og frådseri? Hvilke andre billeder fra nutiden kan man forbinde de syv dødssynder med?

Dødssynder som salgstrick samt reklamekampagnen fra Frisko Is: Hvad er Frisko Is' formål med at forbinde deres produkter med synd?

Det overordnede tema, som er sat til debat i undervisningsmaterialet, kan sammenfattes i følgende to spørgsmål:

Kan vi i dag forbinde egne eller andres handlinger med de syv dødssynder, og har begrebet synd overhovedet nogen mening i dag?

Kan vi finde nutidige definitioner eller erstatninger af de middelalderlige forestillinger om dødssynderne?

For at konkretisere spørgsmålene er der i afsnittet „Definition af De syv dødssynder“ under hver dødssynd et nutidigt citat, som kan danne udgangspunkt for arbejdet med den nutidige synsvinkel:

F.eks. dovenskab: 'Danskerne dør af dovenskab: To ud af tre danskere får ikke nok motion, og dovenskab har nu overhalet rygning som den største trussel mod folkesundheden herhjemme.' (Politiken 8. okt. 2000)


Dovenskab kan også være åndeligt: at man ikke tager sig af de opgaver, man skal, men i stedet bruger tiden på det hyggelige og det lette.

For yderligere information om syndsbegrebet kan eleverne søge på websider, som f.eks.

www.newadvent.org, som er en katolsk søgemaskine med en fyldig encyclopædi, under 'De syv Dødssynder', leksika eller i Biblen.

Når eleverne har arbejdet med den valgte dødssynd, kan de f.eks. fremlægge deres viden og opfattelse af den pågældende synd. Fremstillingen må gerne indeholde både den middelalderlige opfattelse og en mere nutidig fortolkning. I forbindelse med fremlæggelserne kan eleverne diskutere, om de er enige eller uenige i materialets fortolkning af dødssynderne.

Eleverne kan evt. også se '*Seven*', en krimifilm, hvor dødssynderne er et gennemgående motiv. En anden mulighed er at se Eminem i '*8 Mile*', en film om vrede som destruktiv kraft og som en social drivkraft. Der findes tekster og musik fra hiphopgenren, der kan bruges i forbindelse med undervisningen.



En players bøn

Der er stadig bartendere der ik er blevet sindssyge
når byen engang atter vågner op
til en bøn fra en player der HAR fået nok

Der er stadig natbuschauffører, hustlere og 7-11 zombier på job
mens pusherne stresser og pigerne presser i Little Bang-cock
og om lidt slår morgenværtshusene dørene op
for grønlændertøser og baggårdspumaer med alkochock

Der er stadig bartendere der ik er blevet sindssyge
når byen engang atter vågner op
til en bøn fra en player der HAR fået nok...

Fader Vor

Du som styrer i himlen

Respekten er din – Jeg er nede med dit rige.

Ske din vilje i mit kvarter, som den sker i alle andre kvarterer.

Tak for den gode æder, vinen og de smukke mennesker
du omgiver mig med.

Jeg ved du altid har min ryg, når jeg har fucked up,
og på samme måde vil jeg altid have mine homies ryg,
når de er på skideren,

og endda tilgive dem, der kopierer mine Cd'er.

Fristelserne lurer overalt i min del af byen, men giv mig styrke,
mod og visdom

til at forvandle dem til inspiration i stedet.

Pas godt på dem jeg elsker, dem jeg ikke elsker og selv på dem,
som playerhater på mig.

For Evigt, der.

Amen

Lyrik af Henrik List og J. Dahl

Sådan lyder hiphop-rapperen Jokerens bøn, og det lyder, som om, han har noget på hjertet. En slags ny bekendelse, der ganske uimponeret sætter folkekirkens bøn „Fadervor“ i en helt ny sammenhæng. „Jeg ved du altid har min ryg, når jeg har fucked ud“ – ja, hvis man ikke forstår hiphop-miljøets sprog, så handler det om i denne sammenhæng at have nogen i ryggen som beskyttelse. En anden linie lyder: „Fristelserne lurer overalt i min del af byen, men giv mig styrke, mod og visdom til at forvandle dem til inspiration i stedet.“ Den erstatter linien i det „gammeldags“ „Fadervor“: „... og led os ikke i fristelse, men fri os fra det onde“.

Med inspiration i det er det måske på sin plads at vende os til, hvad kirken byder på.

Siden den første egentlige menighed samlede sig om mindet om den døde (og opstandne) Frelser (og det skete omkring år 40-50), har man haft nogle ganske definerede mål med at være menighed. Det var gudsdyrkelsen, det kom an på, og at være et sted, hvor kontakten til det guddommelige gav mening. Vi er på det tidspunkt langt fra at have egentlige kirker, de kommer først ca. 200 år senere. De første menigheder holdt til hos private, eventuelt i enkelte jødiske synagoger, men de samledes omkring enkelte bekendelser af Jesus fra Nazareth. Men det var ikke med oplæsninger fra det Nye Testamente; det er ikke skrevet på det tidspunkt. Det var dog ganske tænkeligt, at man læste op af det Gamle Testamente, hvor og når det var muligt og forståeligt for den givne menighed.

Når jeg nævner, at de samledes omkring enkelte bekendelser, så er det, fordi disse bekendelser både fortalte om det centrale i den første menighed; Jesus var korsfæstet og opstanden, og om at menigheden søgte syndstilgivelse ved gudstjenesten. Det falder ganske i tråd med, at de første menigheder ligeledes samledes omkring måltider, det såkaldte agape-måltid. Det kan kort beskrives som kærlighedsmåltider, der havde sit udspring i det måltid, Jesus havde med sine disciple Skærtorsdag, dagen før han blev korsfæstet. Måltidet eller nadveren blev betragtet som et tegn på det offer, som Jesus blev og bliver betragtet som: Når vi spiser brødet og drikker vinen, får vi del i den tilgivelse, som Jesu offer er et udtryk for. Alt, hvad der kræves, er tro.

Tro, synd og tilgivelse

Kristendommen er ikke en religion, det er en tro. Det er derfor, at kristendommen kræver omvendelse. Man kan godt gå i kirke uden at være troende, men det „sande“ gudsforhold begynder der, hvor man har vendt sig fra det „gamle“ liv til det nye, troende liv. Det siger sig selv, at vi nok har en mindre radikal opfattelse af at være kristen i dag. Men ikke desto mindre er kirkens grundlag „den troende menighed“, der samles omkring Ordet (bekendelsen) af Jesus Kristus. Det bringer os videre til næste spørgsmål.

Hvad er en synd? For at forstå det kan vi jo tage udgangspunkt i, hvad biblen siger om det. Grundlæggende finder vi svaret i fortællingen om Adam og Eva i Paradisets have. Her hedder det, at Adam og Eva blev smidt ud af haven, fordi de overtrådte Guds bud om ikke at spise af træets frugter i haven. Synd er derfor



at gøre det, som Gud ikke vil have, at vi gør. Synd er at fjerne sig fra Gud. Synd er at forvride den ganske særlige måde at være menneske på; den måde, som tager udgangspunkt i, at vi kun kan finde den sande lykke i livet, hvis vi er i enighed med Gud.

Adam og Eva er billedet på, at mennesket kommer på kant med Gud. Siden har vi levet i en tilstand, der hedder arvesynden; der er tilbøjeligheden til at have andre meninger om det hele end dem, Gud vil have, at vi skal leve efter. Det problem fremkommer, fordi mennesket bliver splittet mellem selv at ville kunne og så at være skabt til at leve efter, hvordan Gud har skabt os til at leve. Paulus, den berømte apostel, som førte kristendommen ud i middelhavsområdet og som skabte nogle af de første menigheder, har udtrykt det således: „Det gode jeg vil, det gør jeg ikke, og det onde, jeg ikke vil, det gør jeg!“ Der er på en måde langt til Jokerens ord: „Fristelserne lurer overalt i min del af byen, men giv mig styrke, mod og visdom til at forvandle dem til inspiration i stedet“. – Men tanken er den samme. Nemlig det, at vi mennesker er udsædnt mellem forskellige muligheder. Vi skal tage mange valg, modsat Adam og Eva i Paradisets have, før de begyndte at spise af træet med visdommens frugt. Lev som Gud vil det, og så er der ikke nogen problemer, er moralen i den historie.

Deraf giver det måske mere mening, når man hører om fundamentalistiske kristne (eller muslimer), der gør alt for at leve livet på den måde, de mener, Gud vil have dem til at leve det. At tro på Gud er kort sagt et ønske om at vende tilbage til den tilstand, mennesket var i før den „første“ synd.

Den frie vilje

Hele problemstillingen handler jo så også om den frie vilje. Vi ser os defineret som mennesker, fordi vi kan vælge at gøre noget andet end det, vi bare har brug for. Jeg kan vælge at gøre godt. Jeg kan også lade være med at gøre godt. Og jeg kan vælge at gøre ondt. Det lidt stive eksempel er meget godt til at blive klog af. Vi er mennesker med valg hele livet. Det har mennesket vidst siden tidernes morgen og været påvirket af.

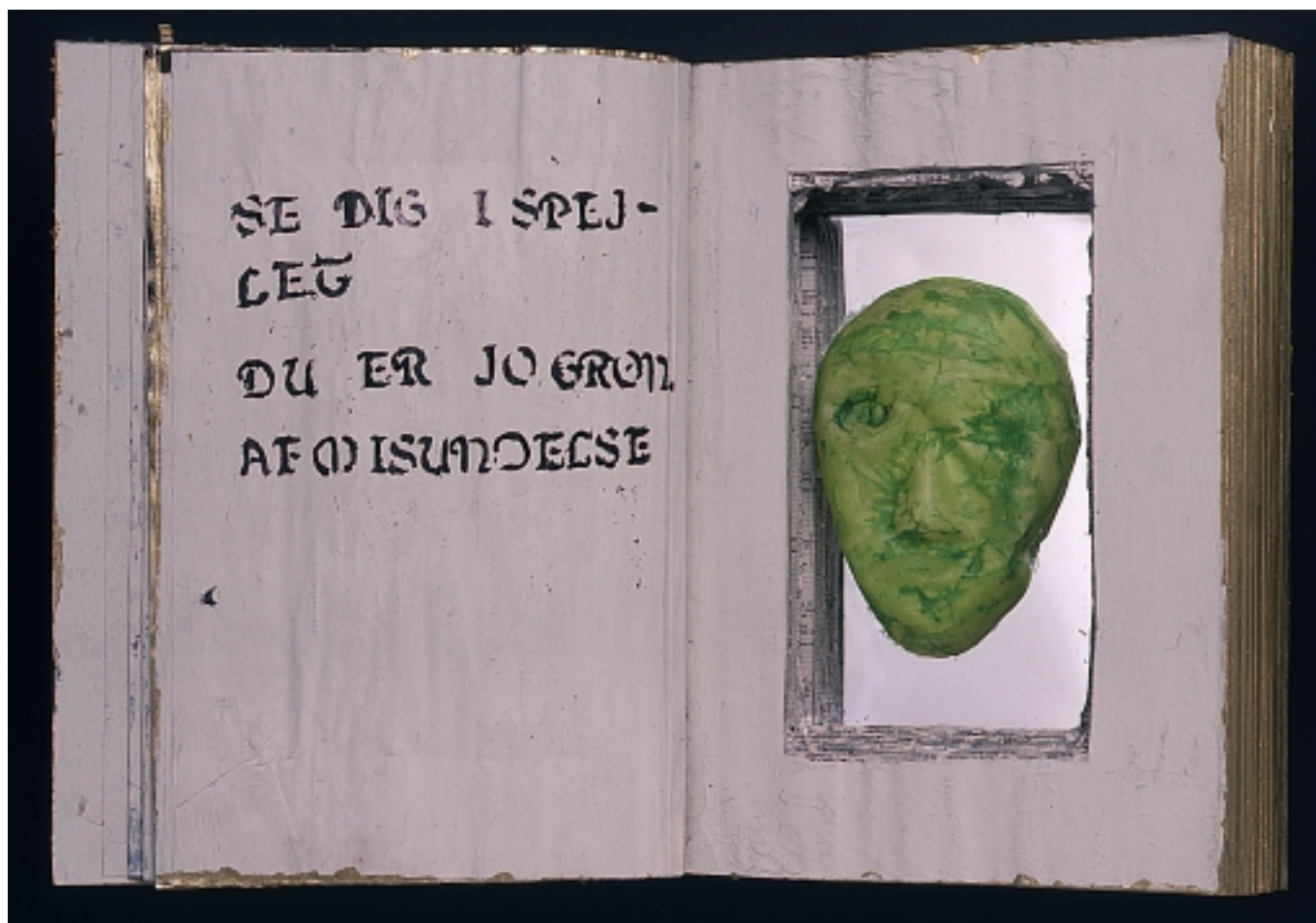
Det kræver ikke den store afgangsprøve at komme på den tanke, at grunden til, at de første mennesker blev religiøse (hvordan det nu engang kom til udtryk), hang sammen med, at de fik overskud til at grunde over den store sammenhæng, og hvorledes mennesket skulle finde sin plads i det. I mangel på en „fornuftig“ forklaring søgte de en såkaldt suprarationel, dvs. overfornuftig forklaring til at kaste lys over, hvad meningen var med det hele. Jokeren siger: „Giv mig mod til at forvandle dem (fristelserne) til inspiration i stedet“. Egentlig meget præcist: giv mig mulighed for at kunne fungere med tilstand, være til på de præmisser, livet byder.

Jeg ved godt, at der sikkert er mange, der vil sige: „Jamen, hvorfor har Gud skabt os med mulighed for at have en fri vilje, når han ikke vil have, vi bruger den?“ Men det er et spørgsmål, der har generet teologer, lige siden man begyndte at have et fag som teologi, ja, siden det første menneske fik en bekendelse til et højere væsen. Hvorfor, hvorledes og hvordan, de tre store spørgsmål i kirken, synagogen og moskeen.

Vi kan konstatere, at den jødiske og kristne arv er den, at Gud skabte os, som han nu ville det, og at mennesket også kunne eller ville noget andet. Siden da kan forholdet mellem Gud og mennesket sammenlignes med et slags teenagerforhold til gammeldags forældre, som teenageren både gør oprør mod, men alligevel med jævne mellemrum søger råd hos, om alt, hvad pubertetslivet byder på af vanskeligheder.

Folkekirkens trosbekendelse

Folkekirkens bekendelse er den samme bekendelse som har været anvendt fra første begyndelse. At finde tilbage til rødderne var faktisk Martin Luthers bevæggrund til at reformere kirken. Luther ville ikke skabe en ny kirke; han ville bringe kirken tilbage til det, der var den egentlige årsag til at være kirke. Det endte så med en evangelisk-luthersk kirke, hvis kendetegn er den stærke vægt på begreberne synd og nåde. Det vil sige, at mennesket er syndigt og har brug for Kristus



til at vende sig mod Gud. Ingen mellem Gud end hans Søn, siger man. Den protestantiske kirke har ikke helgener eller andre måder at komme til Gud på: „Vi kan ikke alene være retfærdige, men vil altid bevæge os mellem at være retfærdige og syndere“. Simul justus et peccator, som det hedder hos reformatorerne.

At tro er at have syndserkendelse, eller sagt på en anden måde, erkende at man har brug for Gud. For at få tilgivelse må man erkende det, man har gjort forkert, og det er meget mere end at gå til skrifte hos præsten for at fortælle om en eller anden faktuel synd. Det handler om mennesket, der indser, at vi er underlagt arvesynden, hvor gode vi end måtte være.

Det er ikke mærkeligt, hvis moderne mennesker har svært ved at kapere sådanne begreber. Vi er vant til, vi er opdraget til, at vi skal være vores egen lykkes smed. Vi har ingen grund til at tro, at vi ikke er gode nok. Noget andet er så, at det er det store problem i vores tid: den dårlige samvittighed. Helt har vi ikke forladt

de gamle begreber. I det hele taget er hele samfundet, vor arbejdsmoral, vor opfattelser af dyder, rundet af en luthersk begrebsverden. Kan du passe dit arbejde, er du et ordentligt menneske. Du passer dit arbejde og lever et ordentligt liv, fordi du er et menneske, der indser din plads i samfundet.

Folkekirken

Kirken, og her tænker jeg på Folkekirken, skal ikke være moderne. Den skal altid være en lille smule bag efter nutiden. Det skal den, fordi den skal være eftertanken og overvejelsen, hvor resten af livet for det meste handler om at finde ud af at leve livet i nuet. Kirken er på en eller anden måde ikke den almindelige tilværelse, den er en lille smule bagefter. Det indebærer, at mange siger, at kirken ikke følger med tiden, den er gammeldags osv.

Der, hvor kirken alligevel skal være „moderne“, er i forkyndelsen af Gud med udgangspunkt i de begreber

og livsvilkår, mennesker går rundt i til daglig. Intet sted kan vi tale, som vi gør i kirken. Kirkens formidling er den lodrette; det er det med de store ord om kærlighed og had, som er så svære at tale om i normale menneskeord. Det skal der Bibel, salmer eller digtere til. Intet andet sted taler vi om den uindskrænkede guddommelige kærlighed, der tager dig, som du er i din inderste kerne. I kirken tages der på særeste vis ikke mål, vægt eller bedømmelse af dig; eller som Jokeren siger: „Jeg ved du altid har min ryg, når jeg har fucked up“.

Trods den noget gammeldags formidling har Folkekirken mærket en klar tendens til, at flere søger kirken. Måske har de ikke særlig meget viden eller indsigt i, hvad det er, det vil sige at være kristen, men et behov for at finde en ramme, hvor de kan finde sig selv i en turbulent hverdag. Når jeg taler med de mange, der kommer i den kirke, jeg er ansat i, er et af de tilbagevendende temaer, at de har dårlig samvittighed. De føler ikke, at de slår til, eller de ved ikke, hvorledes de skal finde ud af at finde ro og tilfredshed med det liv, de nu engang lever. „Jeg føler ikke, jeg kan slå til“ er en tilbagevendende bemærkning. Det kender jeg jo godt fra mig selv. Præster er jo ikke bedre til at leve livet end alle andre. Det er en nutidig måde at føle skyld og skam på, som det handler om.

Jokerens anliggende i begyndelsen af denne artikel var lige præcist samme sted. Hvorfor, hvordan og hvorledes kommer der styr på mit liv? Det, jeg ikke selv kan begribe, må hænge sammen med noget, der er højere og har en forklarende mening. Kort sagt, med Vorherre, Allah eller Jahwe, eller hvad man nu kalder ham. I det forhold deler vi skæbne med alle slægter forud for os. Vi spiller den gamle melodi om livet og døden, om meningen med det hele. Skæbnens ironi er, at de grundlæggende menneskelige følelser ikke har forandret sig en døjt, siden de første mennesker havde en stille stund og fik en fornemmelse af, at der måtte være en højere mening med det hele.

Til dem, der må være i tvivl om det med Gud, har jeg i en anden sammenhæng skrevet disse linier:

„Jeg ved ikke, om der findes en Gud. Jeg tror, der findes en Gud. Jeg er ganske aldeles overbevist om, at der findes en Gud. Men jeg ved det ikke. Kommer ikke til at vide det. Det står i Biblen, at viden ikke er vejen til Gud. Troen er, håbet er, længslen er.“

Tvivlen

Men jeg er også i tvivl. Jeg vil gerne vide og er vant til at vide for at tro. Derfor er der problemer med at tro, også selv om jeg lige har skrevet det, jeg har, i forrige afsnit. Jeg har set billeder, Isenheimer-alteret i Colmar i Frankrig. Jeg har hørt musik, Bachs H-mol Messe og George Harrisons „My sweet Lord“. Jeg har set børn komme til verden; mine egne tre. Jeg har læst Walt Whitmans „Leaves of Grass“, hvor Guds underskrift er på bagsiden af de slankeste græsstrå. Jeg ved, jeg tror, Gud er til, fordi jeg har oplevelser og hellige steder, der ikke kunne være, hvis ikke det var fordi, der var noget større til. En guddommelig styrelse, den store rorgænger, universets store urmager, eller hvad du nu kan finde på at kalde ham (eller hende?)

Jeg har været i Peters-kirken, gået rundt om stupaen i Bouthenath i Katmandu, stået og bedt ved Grædemuren i Jerusalem, siddet ved Ganges, der løber mod Indien. Jeg har set buddhister, hinduer, kristne, Hopi-indianere og afrikanske åndemanere bede til hver deres Gud eller guder. Hvem er jeg, der kan vide om det er en, eller der er mange udgaver af den samme grundlæggende sandhed, at vi ikke blot er en biologisk foreteelse, et tilfælde i et tilsyneladende meningsløst univers.

Men jeg ved, at Gud ikke nødvendigvis er i det, som siges, i det, som ses, i det, som høres, men lige så meget er i tavsheden, i pausen, imellem noget, der slutter, og noget, der begynder. Jeg har følt en kærlighed og accept som aldrig før eller siden. Jeg ved, jeg er tilgivet og har svært ved at finde på intelligente spørgsmål i den sammenhæng.

Jeg ved, at jeg som oftest, når jeg bliver spurgt om Guds eksistens, får lyst til at synge.

De syv Døds synde

Latin

Dansk

Latin

Dansk

Superbia

Hovmod

Gula

Frådseri

Avaritia

Gerrighed

Ira

Vrede

Luxuria

Utugt

Accidia

Dovenskab

Invidia

Misundelse





De syv døds- synder

Middelalderens samfund var fuldstændig domineret og farvet af den kristne religion, og historie, den omgivende natur og menneskets skæbne blev læst og forstået på baggrund af apostlenes forkyndelse og Skabelsesberetningen i det Gamle Testamente. I Skabelsesberetningen er beskrevet, hvordan Gud skabte verden, naturen og til sidst Adam og Eva. Men de første mennesker adlød ikke Guds bud og spiste af kundskabens træ. Derved begik de ursynden, og fra det punkt var mennesket splittet i to: viljen til det gode og driften mod det onde.

Middelalderens kristendom fremhævede enten det positive billede af mennesket som en guddommelig skabning eller det negative af mennesket som en syn-

der, altid parat til at give efter for fristelsen og fornægte Gud. Dette billede af mennesket, undergravet af synd, ydmyg foran Gud, er et gennemgående træk i den middelalderlige teologi. Mennesket var gevinsten i en kamp, som ofte foregik uden for ham, kampen mellem Gud og Satan. Det var op til mennesket selv at bruge sin frie vilje til at acceptere sjælens frelse eller afvise den ved at give efter for synder, som ville føre til fortabelse. Det gav plads til to definitioner af mennesket: enten som en pilgrim, en rejsende på jorden, hvor de valg, som hun gjorde undervejs, flyttede eller nærmede hende mod frelse eller fortabelse, eller som et bodfærdigt menneske, hvis sikkerhed om frelse lå i anger og syndsforladelse.

Denne opfattelse resulterede i en fascination af synder. Middelaldermennesket var ikke alene optaget af synd, hun troede på dem. For de fleste var synderne lige så virkelige som landsbykirken selv. Synder i alle afskygninger og former optrådte velvilligt i dagliglivet, og kalkmalerierne i kirkerummet mindede mennesket om, at synden var en uomgængelig kendsgerning.

Allerede i den tidlige middelalder eksisterede der forskellige lister over synder, der kunne hjælpe kirken til at stimulere bevidstheden om synder hos mennesker, der kun var delvist kristne, der ikke kunne læse eller skrive og sikkert havde svært ved at huske eller bare vide, at de syndede. Listen over de syv dødssynder føjede sig til en allerede eksisterende tradition.

De syv Dødssynder

De syv Dødssynder: hovmod, gerrighed, utugt, misundelse, frådseri, vrede og dovenskab har en lang historie og er vokset ud af de asketiske klostermiljøer i Ægypten omkring år 100 til år 400. Disse miljøer var præget af gnosticisismen, som var en række religiøse retninger med fælles præg i perioden omkring og efter kristendommens fremkomst. Gnosticisismens centrale budskab var, at det gælder om at opnå en højere frelsende erkendelse eller indsigt, som skal frigøre fra alle sjælens og legemets bindinger til denne verden. Gnosticisismen var også inspireret af græsk filosofi, særligt Platon, og overtog delvis hans forestilling om, at mennesket er spaltet i to. Sjælen, der er guddommelig, og

kødet, som er afskyvækkende. Det var årsagen til, at man lokaliserede synden i kroppen, som skulle renses ved bønnens kraft, bod eller askese.

De tidlige kirkefædre betragtede i hovedsagen synden som noget objektivt i form af dyr eller dæmoner. Troen på dæmoner er formodentlig ældre, men var udbredt på Jesu tid. Derfor var alle forudsætninger til stede i Ægypten for de kristne lærdes forståelse af synd som noget udefra kommende dæmonisk, som angreb mennesket, og hvor der rent faktisk fandt en kamp sted om sjælens frelse. Denne opfattelse af synd, som grundlæggende handler om kampen mellem det gode og onde, er en del af grundlaget for middelalderens forestillinger om synd og frelse, men den egentlige og grundlæggende synd er, at mennesket bryder Guds lov og dermed vender sig bort fra Gud.

Den katolske kirke har altid skelnet mellem synder til døden og de dødelige synder, men de er ofte blevet forvekslet med hinanden. De ægte dødelige synder, skønt udviklet i kristendommen, er en oprindelig jødisk tradition. De er defineret som de synder, som rabbinerne og de tidlige kirkefædre troede førte til evig fortabelse, og de var sædvanligvis baseret på 'De ti Bud'. Der er utallige henvisninger til dødssynderne

De 10 bud

(5. mos. 5:6-21)

Du må ikke have andre guder end mig.

Du må ikke lave dig noget gudebillede.

Du må ikke bruge Guds navn til løgn.

Husk sabbatsdagen og hold den hellig.

Ær din far og din mor.

Du må ikke begå drab.

Du må ikke bryde et ægteskab.

Du må ikke stjæle.

Du må ikke vidne falsk mod din næste.

Du må ikke begære din næstes hus.



i jødiske og tidlige kristne skrifter, hvor der skelnes mellem synder, der ikke er dødelige, og synder til døden; det er sædvanligvis blasfemi, mord, utugt og begær.

Kristendommen overtager disse tanker om, at nogle synder er værre end andre, og giver de alvorligste synder navnet dødssynder, fordi der i det Nye Testamente (1. Johannes brev, 5:16.17) skelnes mellem synder, der kan tilgives, og dødelige, der fører direkte til helvede uden mulighed for tilgivelse.

'Hvis nogen ser sin broder begå en synd, som ikke er til døden, skal han bede og således give ham liv – dette gælder dem, der ikke synder til døden. Der er synd, som er til døden, det er ikke om den, jeg siger, man skal bede. Enhver uretfærdighed er synd, men der er synd, som ikke er til døden.'

De særlig grove synder får benævnelsen dødssynder, og det skyldes kirkefaderen Tertullian (ca. år 106-220), som skelnede mellem tilgivelige synder og dødssynder. Han definerede dødssynderne som en handling, mennesket begår med vilje, velvidende at man overtræder Guds Lov.

Det er hovedsagelig på grund af en mere folkelig fortolkning og sammenblanding af de dødelige synder og tilgivelige synder, at forvirringen opstår. De dødelige synder var ikke standardiserede, men præsterne havde brug for en stabil sekvens af synder i deres arbejde med menigheden. De brugte derfor listen over de syv dødssynder, som var blevet nedskrevet til brug for munkene i de tidlige klostresamfund. Her blev de

mere opfattet som laster eller tilbøjeligheder, som kunne føre til værre og langt værre synder, og det er først efter, at de syv dødssynder blev populære i kunst og litteratur, at lægfolk opfattede de syv laster som dødssynder.

Når middagsdæmonen lurar i skyggen

Fristelser i munkelivet

I tiden omkring år 100-200 søgte kristne eneboere ud i den ægyptiske ørken for at isolere sig fra den by-baserede kristendom. I ørkenen blev de hellige mænd opsøgt af disciple, som havde behov for åndelig vejledning. Eneboernes liv og levnedsbeskrivelser skabte grundlaget for det kristne munkevæsen, hvor man kunne bo sammen i klostre og være fælles om at leve et liv i dyb koncentration om Gud. En fremtrædende munk, Pontius Evagrius (346-400), forfattede et af de tidligste skrifter om otte dødelige laster, der plagede munken og forstyrrede hans koncentration og bønner til Gud.

Evagrius identificerede otte laster, der 'går i kødet' på munkene og truede deres sjælefred: *grådighed, utugt, gerrighed, sørgmodighed, vrede, tungsindighed, jagten efter tom ære og hovmod*. Når misundelse ikke er nævnt, skyldes det, at den last knyttede sig til den private ejendomsret, og munkene ejede netop ikke noget i klostrene.

Evagrius' liste omfattede ikke de dødelige synder som mord eller blasfemi. Det skyldes, at han talte om farlige tilbøjeligheder (laster) i mennesket og ikke de handlinger (synder), som man kunne begå, hvis man gav efter for sine laster. Listen bærer præg af at være udformet for og af munke. Tungsindigheden blev også kaldt 'middagsdæmonen', fordi den angreb om middagen i den stegende hede, hvor munkene havde trukket sig tilbage i skyggen og måske drømte om et andet og lettere liv.

Som middel til at bekæmpe lasterne brugte munkene de klassiske dyder: *visdom, mod, mådehold og retfærdighed*, samt de kristne dyder: *tro, håb og kærlighed*,



for fordi de netop rummer de karaktertræk, som man kan bruge til at holde de forbudte tilbøjeligheder i skak med.

Uden for klostrene beskæftigede man sig ikke meget med overvejelser om laster, der fører til synder. Kirkens lære koncentrerede sig mere om de handlinger, som var forbudte – altså de utilgivelige synder, døds-synderne.

Med pave Gregor den Store (540-604), som blev valgt til pave i 590, blev forestillingen om de dødelige laster spredt blandt almindelige mennesker. Gregor var tidligere dominikanermunk, og det lå ham meget på sinde at fremme den folkelige tro. Han mente, at han blandt almindelige mennesker kunne se de samme svagheder, som hjemsøgte munkene. Han opstillede en ny liste over synder på baggrund af de dødelige laster, som er grundlaget for de syv dødssynder.

I Gregors liste er hovmod den første og største synd. Den forstås som 'alle lasters moder', roden til alt ondt. Hovmod var for Gregor den værste synd, fordi den opstår, når mennesket sætter sin egen interesse foran alt andet, også Guds. Hovmod blev anset som udtryk for egoisme, og det var farligt for den guddommelige orden. Det rokkede ved selve grundlaget for det middelalderlige samfund, hvor alle kendte deres plads i et velordnet gudskab univers.

Gregor føjede misundelse til listen, som også er gældende i dag: *hovmod, gerrighed, utugt, misundelse, frådseri, vrede, dovenskab*.

Synd og bod

Syndernes forladelse blev et centralt spørgsmål for kristendommen, som fik flere og flere tilhængere, og i 391 blev den eneste tilladte religion i Romerriget. Synderne var i den tidlige kristendom ikke forbundet med bod, et begreb, som først opstod senere i 300 – tallet. Hvis man angrede sine synder, kunne man få tilgivelse gennem boden. Bodens består af tre dele: *hjertets anger*, *mundens bekendelse (skriftemålet)* og *bodsøvelser*.

En bodsøvelse var et kirkeligt ritual, man skulle udføre for syndernes forladelse. I middelalderen kunne ritualet eksempelvis være at sige en bestemt bøn et vist antal gange, at faste i et bestemt antal dage eller at kravle op ad kirketrappen på knæene. I den tidlige kristendom var alle tre elementer af boden offentlige, og man blev fysisk udelukket fra menigheden, hvis man syndede. Efterhånden blev skriftemålet gjort privat, så det kun var præsten, der hørte det, men bodshandlingerne blev ved med at være offentlige. De skulle sikre, at hjertets anger var ægte, og at man virkelig fortrød sin synd.

Bodens form var afhængig af synden, der var begået, og der blev allerede i 500-tallet udformet 'bodsøger', der opregnede, hvilke synder der affødte hvilke former for bod.

Kirken stabiliserede i årene 700-900 sin lære, og der blev truffet vigtige beslutninger ved møder og synoder. Skriftemålet blev gjort obligatorisk ved det fjerde Lateran Concil i 1215-16, og det blev vedtaget, at alle



kristne mindst én gang om året skulle skrifte og gøre bod. Hermed blev menigheden fastholdt i alvoren ved at synde. Bodens renselse blev en betingelse for at deltage i det kristne fællesskab, og præsterne fik mere magt til at uddele dom og nåde.

I forbindelse med boden opstod begrebet 'aflad'. Det var eftergivelse af timelige straffe, dvs. fritagelse for de bodshandlinger, som man blev pålagt i forbindelse med et skriftemål. Afladet byggede på, at man kunne få del i de gode gerninger, som Kristus og hellige mænd og kvinder havde gjort. Man købte et afladsbrev af sin præst, og det kunne derpå indløses næste gang, man skriftede. Man angrede og bekendte sine synder, men man behøvede ikke at udføre bodshandlingerne.

I bodsbøgerne gradueres syndernes størrelse og alvor i forhold til forestillinger om efterlivet.

Det kristne verdensbillede rummer fra urkirkens tid forestillinger om dommedag, hvor de forhærdede syndere røg i helvede, hvor de blev straffet med ild, med hunger, slanger og stank og røg. De knap så syndige blev rensset for deres synder i Skærsilden, og de retfærdige og helt gode kom direkte i Paradis. Denne forestilling er motivet i et af middelalderens største litterære værker, digteren Dante Alighieris (1265-1321) '*Den Guddommelige Komædie*', som er en syntese af middelalderens kultur og tro. Digtet beskriver Dantes rejse gennem de tre efterlivsverdener, eller riger, som er hans betegnelse for dem: *Helvedet*, *Skærsilden* og *Paradis*. Under sin rejse møder han forskellige sjæle og beskriver deres skæbner på de tre opholdssteder, som er bestemt af deres meritter i livet.



I løbet af det 12. og 13. århundrede skete der vidtrækkende forandringer over hele Europa. Korstogene havde åbnet vesten for islamisk kultur, de antikke græske tekster blev oversat, og ny videnskab sivede ind fra den arabiske verden, og byerne fik ny betydning. Borgerne fik mere magt i forhold til konger, fyrster og stormænd, og det skabte nye problemer i forhold til kirkens doktriner. Behovet for en mere personlig religiøs erfaring dannede grobund for dannelse af tiggermunkeordener, og de var bundet til byerne i modsætning til de tidligere munkeordener, som havde klostre på landet. De to store tiggermunkeordener franciskanerne og dominikanerne var udsprunget af den kristne fattigdomsbevægelse, og de var åbne for alle uanset stand. De opnåede stor folkelig bevågenhed, fordi de var mere i overensstemmelse med de brydninger, der fandt sted i samfundet, og med den folkelige religiøsitet.

Tiggermunkene prædikede på folkesproget med stor friskhed og originalitet, og de bærer ansvaret for skriftemålets udbredelse. Munkene bragte bodsbøger og bibelhistorier med sig, hvor laster og dødelige synder optrådte side om side. Det er i bodsbøgerne, at forvirringen opstår. De dødelige laster bliver med tiden til 'de syv dødssynder', fordi den almindelige befolkning begyndte at omtale dem med det navn, og langsomt kom betegnelsen også ind i litteraturen - og det hang ved. Det er svært at undervurdere tiggermunkenes indsats i forhold til at gøre dødssynderne kendt. De brugte dem i deres budskaber til folk. De indprentede i virkeligheden de syv dødssynder så dybt i folk, at synderne fik en større betydning, end der egentlig var grundlag for i kirkens officielle lære. De

syv dødssynder var blevet til et levende billede, meget mere levende end dyderne eller andre lister over synder.

'De syv dødssynders' historie giver et indblik i forandringer i middelalderens kultur og samfund. I den tidlige middelalder blev de kødelige lyster grådighed og liderlighed fremhævet, så stolthed og misundelse, og siden i senmiddelalderen gerrighed og dovenskab. Det asketiske livssyn i klostrene måtte bukke under for det rige feudalliv, som så siden måtte give plads for det voksende borgerskab. En bevægelse fra enkelthed til mere komplekse forhold og tilbage igen.

Martin Luther og reformationen

Martin Luther (1483-1546) var tysk teolog og munk og satte gang i den bevægelse i Europa, som vi kender som 'reformationen'. Kirken og dens lære om syndernes forladelse skulle reformeres. Derfor angreb Luther skriftemålet og bodssystemet. Hans intention var ikke at grundlægge en ny kristen kirke, men det blev konsekvensen. Danmark gik i 1536 over til protestantismen og gjorde den evangelisk-lutherske tro til statsreligion. Derfor har forestillingen om 'de syv dødssynder' herhjemme udviklet sig anderledes end i de europæiske lande, der forblev katolske.

Syndsbegrebet ser i protestantismen radikalt anderledes ud end i katolicismen. Skriftemålet er i protestan-





tismen ikke en forudsætning for syndsforladelse. At mennesket bliver tilgivet er, at det tror sig tilgivet, altså at det fuldt og fast tror på, at Gud i sin barmhjerlighed har tilgivet det. Det eneste, der kræves, er den enkeltes tro på sin tilgivelse. Derfor er bodens ydre handlinger, der skal illustrere følelserne, ikke længere nødvendig.

Den katolske præst er nødvendig for syndsforladelsen. Når han ordineres som præst, bliver der givet ham en særlig evne og kraft til at formidle Guds ord til mennesket – og derfor er det nødvendigt, at han siger 'du er tilgivet', før tilgivelsen kan træde i kraft.

I protestantismen forandres præsteordinationen som led i indførelsen af 'det almindelige præstedømme'. Hovedtanken er, at enhver døbt kristen kan formidle Guds ord. Præsten indtager ikke længere en ophøjet status. Det er dog stadig ham, der foretager alle vigtige handlinger i gudstjenesten, men han har ingen særlig magt til at tilgive synder. Dermed underminerer Luther kravet om skrifte hos en præst, og han afviser beslutningen fra 1215 om tvungen årlig bod. Hos Luther er det ikke en forudsætning for deltagelse i nadveren, at man har skriftet. Det eneste, der kræves, er ønsket om at få del i Guds nåde og troen på syndernes tilgivelse som en mulighed. Som det fremgår, er troen det centrale i protestantismen, og dermed forsvinder bodsbøgernes graduering af synd.

Synd hos Luther er ganske enkelt 'vantro', nemlig det ikke at tro. I protestantismen tror man, eller også tror man ikke; og så vender man sig bort fra Gud og ind

mod sig selv og sine egne behov. Man ødelægger i ord og handlinger forholdet til Gud og dermed til sine medmennesker. Hvis man stoler på Guds retfærdighed bliver man tilgivet sine synder. Ordene er vigtige: der er tale om 'tilgivelse', ikke om bodens 'renselse'. I protestantismen er mennesket på én gang syndigt og allerede tilgivet. Derfor forsvandt også troen på skærilden. I den protestantiske kristendom skelner man kun mellem himmel og helvede.

Begrebet 'De syv Dødsynder' blev løsrevet fra kirken i middelalderen, før reformationen, og blev tidligt brugt i kunsten og litteraturen. Dermed blev dødsynderne en del af kulturen og hverdagen, og ikke kun et spørgsmål om tro. Derfor taler man stadig om *hovmod, gerrighed, utugt, frådseri, misundelse, vrede og dovenskab* i både katolske og protestantiske lande i dag, selv om kirken som institution har forandret sig gennem århundreder.

Synd er et religiøst begreb, som forudsætter gudstro, og som betegner enhver menneskelig holdning og handling, som er skyld i, at mennesket vender sig bort fra Gud. Det betyder i denne sammenhæng, at tror man ikke, så vender man sig bort fra Gud og ind mod sig selv og sine egne behov, og risikerer at ødelægge forholdet til sine medmennesker og forholdet til Gud. Den grundlæggende synd er at bryde forholdet til Gud.

I kristen sammenhæng er synd således ikke et moralsk begreb, som fortæller os, hvornår noget er moralsk rigtigt eller forkert. Det er et religiøst begreb, som fortæller os, hvornår vi overtræder Guds love. I kristendommen betragtes synden som en universel magt, som det ikke står til mennesket at værgе sig imod. Mennesket er skabt, så det har muligheden for at synde, og al erfaring viser, at mennesket gør brug af denne mulighed. Kun ved Guds mellemkomst kan mennesket fastholde troen på, at verden ikke er underlagt synden, og dermed har mennesket mulighed for at være fri fra synden.

Definitioner af, 'De Syv Døds synde'

Der findes en folkelig legende om de syv dødsynders udbredelse i den tidlige middelalder, der handler om den hellige pave Gregor I den Store (540-605). Fortællingen begynder i slutningen af året 585. Benediktinermunken Gregor har været pave-lig udsending i Konstantinopel, men vender nu tilbage til Rom. I år 590 bliver Gregor enstemmigt valgt til pave. Gregor er oprigtigt forfærdet over valget, og han gør alt, hvad han kan, for at undgå forfremmelsen.

Det er samtidig en svær tid for Roms indbyggere. De germanske Longobarder truer med at invadere byen nordfra. Tiber-floden løber over sine bredder, og oversvømmelserne bringer pest og sult med sig. Folk dør som fluer. Da prædiker Gregor om anger og om at vende sig mod Gud. Han leder romerne i bodsop-tog, hvor man gennem bøn og sang prø-ver at formilde Guds vrede. Legenden fortæller, at da Gregor førte folket over

Tiberbroen, viste ærkeengelen Michael sig over kejser Hadrians mausoleum som tegn på, at pesten var ovre. Siden da er mausolæet blevet kaldt Castel Sant'An-gelo eller Engelsborg.

Gregor gjorde meget for at fremme folkets fromhed, og han opstillede listen over de syv dødelige laster, der er grund-laget for de syv dødsyndere. De skulle fungere som retningslinier for det from-me liv, både hos almindelige mennesker og Kirkens folk. Gregor advarede blandt andet en biskop mod at fortsætte de overdådige fester og gæstebud han holdt. Biskoppen forsvarede sig ved at henvise til Biblen: at selveste patriarken Abra-ham kun serverede det bedste, da han fik besøg af tre engle. Gregor svarede: 'javel, jeg skal ikke beklage mig mere over dit frådseri, så længe det er Herrens engle, du opvarter.'

Kilde:

<http://www.katolsk.no/biografi/gregor1.htm>

Hovmod (pride, superbia)

Når man sætter sine egne tanker og interesser over alt andet.

Gerrighed

(greed, avaritia/avarice)

Ønsket om at have og få mere end andre.

Når materielle ting bliver vigtigere end mennesker.

Utugt (lust, luxuria)

Overdreven behov for og lyst til ny-delse, særligt i forbindelse med sex.

Misundelse

(envy/jealousy, invidia)

Når man ikke under andre det gode.

Frådseri (gluttony, gula)

Overforbrug og misbrug af materielle og sociale forhold: ting, mad, underholdning, fester.

Vrede (anger/wrath, ira)

Begær efter hævn. Fysisk og verbal aggression.

Dovenskab

(sloth, accidia/acedia)

Ligegyldighed over for omgivelserne (og dermed Gud).



‘Du skal ikke tro, du er noget.’

(1. bud i Janteloven)

‘Hovmodet er alle synders moder og anfører djævelens hær.’

(fra en middelalderprædiken)

Hovmod er, når du tror, at verden er skabt for din skyld. Det er ringeagt for andres evner og muligheder.

Hovmod hænger tit sammen med magtudøvelse; hvis man ikke har status at bakke sit hovmod op med, er man højst en lidt komisk nar.

‘At prale bringer måske ikke lykke, men intet menneske, som har fanget en stor fisk, går hjem ad en sidegade.’

(ordsprog)

Kan man være stolt uden at være hovmodig?

Superbia / Hovmod





‘Jeg vil ikke dele, jeg vil ha’ det hele.’

‘De begærlige er som tørstende, de vil altid have mere og de kan aldrig få nok.’

(fra en middelalderprædiken)

Af gerrighed kommer nærigheid. Den gerrige vil beholde alt for sig selv og deler ikke ud af sine skatte. Det er tanken om, at man kun kan være lykkelig, hvis man er rig.

‘... Men hvad skal jeg med tyve millioner, når bukselommen knap har plads til én?’

(Halfdan Rasmussen)

‘Penge er en god tjener, men en slet herre.’

(ordsprog)

‘Tænk, hvis du vandt...’: man kan spille lotto eller gå på kasino. Man kan spille på heste eller prøve at gætte, om det er Brøndby eller FCK, der vinder næste kamp.



'Jeg vil i seng med de fleste...'

(Det brune punktum)

'Et menneske, der brænder som ild af begær; det slukkes ikke, før han er brændt op. Et menneske, der bruger sin krop til utugt; han holder ikke op, før ilden har brændt ham op.'

(Biblen, Siraks Bog 23:16)

Utugt handler først og fremmest om sex. Enhver form for sex uden for ægteskabet ansås i middelalderen for syndigt og benævntes som hor.

Hvis man oversætter utugt med 'forbudt sex', er det i dag mest et juridisk begreb. Det er næsten tilladt at have sex med hvem, man vil. Det er de former for sex, der udnytter andres svaghed, der er mest forbudt i dag: blodskam, incest og prostitution.

Luxuria/Utugt





‘Græsset er altid grønnere på den anden side’.

(ordsprog)

‘De misundelige ligner ravne i ansigterne, de er blege og skærer tænder. De bagtaler og lyver med giftige ord og dræbende modvilje, og er fulde af skjult ondskab som hugorme’.

(fra en middelalderprædiken)

‘Misundelse er had, for så vidt som det påvirker et menneske på en sådan måde, at det bliver nedtrykt over en anden persons lykkelige skæbne og glad, når det opdager, at der tilstøder den anden noget ondt’.

(Spinoza, filosof)

Når du føler dig forbigået, og alt det gode er lige uden for din rækkevidde. Når de andres tøj er federe end dit.



‘Uden mad og drikke duer helten ikke’.

(ordsprog)

‘Man bør spise på samme måde, som man tager medicin: i små doser og ikke mere end nødvendigt’.

(fra en middelalderprædiken)

Frådseri mødes i dag med idealet om en sund livsstil: du må ikke blive for fed. For nogle bliver det så vigtigt, at de kommer til at lide af anoreksi eller bulimi. Man skal spise sundt og økologisk, så man ikke kun ‘sparer’ i forhold til sig selv, men også på jordens ressourcer.

Slik, øl, ædeflip, kager, konfekt, gaver, banana split, mærketøj, chips, videoaften, dessert, chokolade, suppe, steg, is, narkotika, spil, flødeskum, cocktail, fest, andesteg, rødkål, solbad, pommes frites, cola, rejer med mayonnaise, skumfidus, spis alt du kan...

Gula / Frådseri

Ira/Vrede



'Øje for øje og tand for tand'.

(2 Mos 21,24)

Vrede er en synd, men ikke alle former for vrede ansås i middelalderen for dødsynd. Hastigt opblussende vrede eller temperament var ikke så alvorligt.

Men hævngrædighed og manglende tilgivelse var dødsynd. At ignorere sine fjender, eller at komme med eder og krænken-
de ord, var syndigt, ligesom slagsmål og skænderier.

Vrede er farlig, når den er ude af kontrol, og når man bliver blind af hævnthørst. Men vrede kan også være kreativ. Når man bliver vred over tingenes tilstand, fører det måske til, at der sker forandring.



‘Den der sover synder ikke’.

(ordsprog)

‘Danskerne dør af dovenskab: to ud af tre danskere får ikke nok motion, og dovenskab har nu overhalet rygning som den største trussel mod folkesundheden herhjemme.’

(Politiken 8. okt. 2000)

Dovenskab kan også være åndeligt: at man ikke tager sig af de opgaver, man skal, men i stedet bruger tiden på det hyggelige og det lette.

Når man bare ikke kan tage sig sammen til noget. Når man sidder og ser ind i væggen. Når man føler sig deprimeret, og verden er uoverskueligt stor og indviklet.

‘Det er kun sportsmænd og idioter, der ikke springer over, hvor gærdet er lavest.’

(Jesper Klein)

Accidia / Dovenskab

Dengang Gud Herren skabte jord og himmel, var der endnu ingen buske på jorden, og ingen planter var spiret frem, for Gud Herren havde ikke ladet det regne på jorden, og der var ingen mennesker til at dyrke agerjorden, men en kilde brød frem af jorden og vandede hele agerjorden. Da formede Gud Herren mennesket af jord og blæste livsånd i hans næsebor, så mennesket blev et levende væsen. Gud Herren plantede en have i Eden ude mod øst, og der satte han det menneske, han havde formet. Gud Herren lod alle slags træer, der var dejlige at se på og gode at spise af, vokse frem af jorden, også livets træ midt i haven og træet til kundskab om godt og ondt. I Eden udsprang en flod, der vandede haven. Udenfor delte den sig og blev til fire strømme. Den første hedder Pishon; den snor sig gennem hele landet Havila, hvor der er guld. Guldet i det land er fint; der er også bedellium og shoham-sten. Den anden flod hedder Gihon; den snor sig gennem hele landet Nubien. Den tredje flod hedder Tigris; den løber øst for Assur. Den fjerde flod er Eufrat.

Gud Herren tog mennesket og satte ham i Edens have, for at han skulle dyrke og vogte den. Men Gud Herren gav mennesket den befaling: »Du må spise af alle træerne i haven. – Men træet til kundskab om godt og ondt må du ikke spise af, for den dag du spiser af det, skal du dø!«

Gud Herren sagde: »Det er ikke godt, at mennesket er alene. Jeg vil skabe en hjælper, der svarer til ham.« Så formede Gud Herren alle de vilde dyr og alle himlens fugle af jord, og han førte dem til mennesket for at se, hvad han ville kalde dem, og det, mennesket kaldte de levende væsener, blev deres navn. Sådan gav mennesket alt kvæget, himlens fugle og alle de vilde dyr navn, men han fandt ikke en hjælper, der svarede til ham. Da lod Gud Herren en tung søvn falde over Adam, og mens han sov, tog han et af hans ribben og lukkede til med kød. Af det ribben, Gud Herren havde taget fra Adam, byggede han en kvinde og førte hende til Adam. Da sagde Adam:

»Nu er det ben af mine ben
og kød af mit kød.
Hun skal kaldes kvinde,
for af manden er hun taget.«

Derfor forlader en mand sin far og mor og binder sig til sin hustru, og de bliver ét kød.

Adam og hans kvinde var nøgne, men de skammede sig ikke.

1. mosebog, kapitel 3 - syndefaldet

Slangen var det snedigste af alle de vilde dyr, Gud Herren havde skabt, og den spurgte kvinden: »Har Gud virkelig sagt, at I ikke må spise af træerne i haven?» Kvinden svarede slangen: »Vi må gerne spise af frugten på træerne i haven, men frugten på det træ, der står midt i haven, har Gud sagt, at vi ikke må spise af og ikke røre ved, for ellers skal vi dø.« Men slangen sagde til kvinden: »Vist skal I ikke dø! Men Gud ved, at den dag I spiser af den, bliver jeres øjne åbnet, så I bliver som Gud og kan kende godt og ondt.« Kvinden så, at træet var godt at spise af og tiltrækkende at se på, og at det også var godt at få indsigt af, og hun tog af frugten og spiste. Hun gav den også til sin mand, der var hos hende, og han spiste. Da åbnedes deres øjne, og de opdagede, at de var nøgne. Derfor syede de figenblade sammen og bandt dem om livet.

Romerbrevet, kapitel 5 - Adam og Kristus

Derfor: Synden kom ind i verden ved ét menneske, og ved synden døden, og sådan kom døden til alle mennesker, fordi alle syndede. For vel fandtes der synd i verden før loven, men synd kan ikke opregnes, når der ikke er nogen lov; men døden herskede fra Adam til Moses også over dem, der ikke havde syndet ved en lignende overtrædelse som Adam. Han er et billede på ham, der skulle komme; men det forholder sig ikke med nådegaven som med faldet; for døde de mange på grund af den enes fald, er Guds nåde og gave så meget mere kommet de mange rigeligt til gode ved nåden i det ene menneske, Jesus Kristus. Og med gaven forholder det sig ikke som med følgerne af den enes synd; for dommen blev på grund af den ene til fordømmelse, men nådegaven, givet på grund af manges overtrædelser, er blevet til retfærdighed. Har døden på grund af den enes fald hersket ved denne ene, så skal endnu mere de, der får retfærdighedens overvældende nåde og gave, få herredømme og liv ved én eneste, Jesus Kristus. Altså: Ligesom en enkelts fald blev til fordømmelse for alle mennesker, sådan er en enkelts retfærdige gerning også blevet til retfærdighed og liv for alle mennesker. For ligesom de mange blev syndere ved det ene menneskes ulydighed, sådan skal også de mange blive retfærdige ved én enestes lydighed. Men loven kom til, for at faldet skulle blive større; og blev synden større, er nåden blevet så meget desto større, for at nåden, ligesom synden har hersket i og med døden, skal herske ved retfærdighed til evigt liv ved Jesus Kristus, vor Herre.

Romerbrevet, kapitel 13 - Kærlighed er lovens fylde

Vær ingen noget andet skyldig end at elske hinanden; for den, der elsker andre, har opfyldt loven. Budene: »Du må ikke bryde et ægteskab; du må ikke begå drab; du må ikke stjæle; du må ikke begære,« og et hvilket som helst andet bud, sammenfattes jo i dette bud: »Du skal elske din næste som dig selv.« Kærligheden gør ikke næsten noget ondt. Kærligheden er altså lovens fylde.

Galaterbrevet, kapitel 3 - Loven og Guds løfter

Brødre, jeg bruger et eksempel fra menneskelivet: Ingen kan ophæve eller føje noget til et testamente, når det først er retsgyldigt, selv om det kun er et menneskes. Men hvad Abraham angår, blev løfterne givet til ham og til hans afkom. Det hedder ikke: »og til dine afkom« i flertal, men i ental: »og til dit afkom«, og det er Kristus. Hvad jeg mener, er dette: Et testamente, som Gud allerede har gjort retsgyldigt, kan loven, som kom 430 år senere, ikke gøre ugyldigt, så at den dermed skulle sætte løftet ud af kraft. Hvis arven fås på grund af loven, fås den ikke mere på grund af løftet. Men det var ved et løfte, Gud gav Abraham arven.

Hvad skulle så loven? Den blev føjet til for overtrædelsernes skyld, men den skulle kun være gyldig, indtil det afkom, som havde fået løftet, var kommet. Den blev givet ved engle, gennem en formidler. En formidler står ikke kun for den ene part. Men Gud er én. Er loven da imod Guds løfter? Aldeles ikke! For var der blevet givet en lov, som kunne gøre levende, så ville retfærdigheden også komme af loven. Men Skriften har indesluttet alt under synd, for at løftet ved tro på Jesus Kristus kunne gives dem, som tror.

Før troen kom, blev vi bevogtet under loven og spærret inde, indtil troen skulle åbenbares, så at loven var vores opdrager, indtil Kristus kom, for at vi kunne blive gjort retfærdige af tro. Men efter at troen er kommet, er vi ikke længere under en opdrager. For I er alle Guds børn ved troen, i Kristus Jesus. Alle I, der er døbt til Kristus, har jo iklædt jer Kristus. Her kommer det ikke an på at være jøde eller græker, på at være træl eller fri, på at være mand og kvinde, for I er alle én i Kristus Jesus, og hører I Kristus til, er I også Abrahams afkom, arvinger i kraft af Guds løfte.

Det middelalderlige verdensbillede og Dante Alighieri*

Han svared mig:
'Forunderligt er bjerget,
foranderligt at gå på: tungt forneden,
men lettere jo højere man kommer.'
Dante, Purg. IV: 87-90*



De syv dødsynder inspirerede middelalderens digtere, for eksempel italieneren Dante Alighieri. Han skrev '*Den Guddommelige Komædie*' i begyndelsen af 1300-tallet med udgangspunkt i det middelalderlige verdensbillede, men tilførte det samtidig sine egne billeder.

I middelalderen mente man, at **Jorden** var universets midte. Udenom drejede de otte himmelsfærer, med Jorden som fælles centrum, som kugler uden på hinanden. Den niende og yderste sfære, Krystalhimmelen, drejede hurtigere end de andre, drevet af en brændende trang til at forene sig med Gud i det ubevægelige Empyreum, der omsluttede alt. Bundet til Jorden var de to dødsriger, der straffede og rensede synderen: **Helvede** og **Skærsilden**. Helvede blev ifølge Dante dannet, da den smukkeste af englenerne, Lucifer, og hans hær af oprørske engle blev smidt ud af **Himlen** og styrtet mod Jorden. Lucifer (lysbringeren) var nu Satan (modstanderen). Han gennemborede Jorden, indtil han endte i den dybeste og mindste kreds i Helvede. I sporet efter ham opstod helvedestragten, og den tiloversblevne jord blev mast ud på den modsatte side og dannede **Skærsildsbjerget**, der rejser sig mod Himlen i længslen efter Gud. De fleste middelalder-teologer mente, at Skærsilden lå under Jorden og tæt på Helvede, da pinslerne på de to steder lignede hinanden. Dantes tegning af Skærsilden som et bjerg, der rejser sig mod Gud, stemmer med opfattelsen af renselsesprocessen som en opstigen, hvor man nærmer sig Gud.

Det latinske ord for Skærsilden er **Purgatorium**, der betyder renselsessted. Det er stedet mellem Himmel og Helvede, hvor den afdødes sjæl ifølge den ka-



tolske tro renses for de synder, den begik i livet. Når sjælen var rensed for synd, blev den forenet med Gud i Himlen. Purgatoriet kunne ses som en anden chance for de syndere, der nåede at angre deres synder, inden de døde. De syndere, der ikke angrede inden de døde, blev dømt til evigt ophold i Helvede. Det var i Purgatoriet, at de syv dødssynder blev sonet.

'Den Guddommelige Komedie'

Dante Alighieri blev født i bystaten Firenze i 1265 og døde i landflygtighed i 1321. Han var af en florentinsk lavadelig familie og deltog aktivt i byens politiske liv. Det førte til, at han blev forvist fra Firenze, da hans modstandere overtog magten i byen i 1301. Dante skrev '*Den Guddommelige Komedie*' som en allegori over menneskets stræben efter det guddommelige og kampen mod synden. Værket er skrevet på folkesproget italiensk og ikke, som det ellers var almindeligt i middelalderen, på latin. Budskabet med historien er, at det korrupte og syndige samfund skal renses for synd og vende sig mod Guds retfærdighed. Det centrale i Dantes filosofi er, at alle dyder og alle laster stammer fra **kærlighed**. Kærligheden til Gud er medfødt, og når mennesket synder, vender det sin kærlighed væk fra Gud og mod sig selv eller verden.

'*Den Guddommelige Komedie*' forenede den teolo-

giske lærdom med visionstraditionen, hvor hellige mænd og kvinder skildrede deres drømme eller syner, der gav dem indblik i den guddommelige orden. Den er skrevet på vers og inddelt i 100 sange. Værket fortæller en sammenhængende historie om en rejse, der foregår de syv dage fra Langfredag til torsdag efter påske i år 1300. Hovedpersonen i fortællingen er en drømmeversion af Dante, der rejser gennem de tre kristne dødsriger: Helvede, Skærsilden og Paradis. Hele rejsen er en besværlig og farlig klatretur, først mod Helvedes dyb og siden op ad Skærsildsbjerg. I fortællingen møder Dante historiske personer og personer, som han kender fra sin egen tid. Alle de personer, han ser eller taler med, er eksempler på, hvordan livets handlinger straffes eller belønnes efter døden.

Middelalderens kosmologi

I middelalderen er der især to opfattelser af forbindelsen mellem Himmel og Jord, mellem ånd og krop. Den ene opfattelse skelner mellem den materielle Jord og den immaterielle Himmel. Jorden er et betydningsløst fængsel, der må overvindes, for at man kan nå frem til Himlens strålende åndelighed. Heroverfor er en anden opfattelse, der mener, at de to verdner hænger sammen. Den fysiske verden opfattes her som en ufuldendt spejling af den himmelske verden, og

studiet af naturen anses for vigtigt, fordi det fører til indsigt i det hellige. Dante udtrykker mest den sidste opfattelse, men begge synspunkter kan findes i *'Den Guddommelige Komædie'*s univers: den fysiske og den åndelige verden bygger både på modsætningsforhold og sammenhæng.

Dante beskriver de tre dødsriger og, gennem fortællingens mange sammenligninger, jordelivet. Det gør han realistisk ved at inddrage astronomi, geologi, geografi og fysik. Dante bruger her det sidste nye fra den spirende naturvidenskab, men gør det ved at drage paralleller mellem ideer fra de nye tanker og det himmelske hierarki: Himlen, Purgatoriet og Jorden bliver ét symbolsk univers. Værket forener den nye viden om naturen med kristendommens historie og skildrer det enkelte menneskes rejse mod sjælens frelse. Dantes udformning af Purgatoriet er det mest specielle ved *'Den Guddommelige Komædie'*. Purgatoriets eksistens var officielt blevet fastslået i et brev fra pave Innocens IV dateret 6. marts 1254. Det blev først bekræftet ved koncilet i Lyon i 1274. Dantes beskrivelse er således det første konkrete billede af, hvordan Purgatoriet så ud.

Døds synderne og Purgatoriet

Dantes rejse går først gennem Helvede, hvor han er vidne til alle Helvedets pinsler. Han rejser ikke alene, men føres af Vergil. Den romerske digter Vergil (70-19 f. Kr.) var forfatter til Aeneiden, der skildrer Roms grundlæggelse og helten Aeneas' rejse, der blandt andet også går til dødsriget. Dante beundrede Vergils arbejde meget og så ham næsten som en helgen på trods af, at han var hedning. Helvedets forskellige kredse er spiralformede afsatser, der fører ned til bunden af Helvede, hvor Satan sidder fastfrosset i en kerne af is. Det er i Helvede, at **de dødelige synder** straffes.

I *'Den Guddommelige Komædie'* skildres Skærsilden som et bjerg, hvis tinde når ind i Paradis. Det er indelt i syv renselseskredse eller bodskredse. Det er cirkelformede afsatser, som fører rundt om bjerget. Hver afsats vogtes af en engel. Dante skal bestige bjerget på sin vej til Paradis. Før han begynder sin opstigen, mø-

des han af en engel med draget flammesværd. Englen ridser syv P'er (Peccatum = synd) på Dantes pande med spidsen af sit sværd. For hver bodskreds, Dante kommer igennem, slettes et P fra hans pande, og han er rensset for den pågældende synd. Dante taler med de syndere, han møder på sin vej op af bjerget. De fortæller om deres synder, og Dante ser, hvordan de straffes:

De **hovmodige** straffes med tunge byrder, som de skal bære uden pause. De **misundelige** har sammensyede øjenlåg, så de kan lære ydmyghed og næstekærlighed. Under natsort røg, der føles som fiskeskæl og svier mod huden, går de **vrede** rundt. I fjerde bodskreds løber de **dovne** rundt uden at kunne standse sig selv. De skal indhente al den tid, de spildte, da de var i live. På næste bodskreds ser Dante de **gerrige** ligge grædende på knæ og kysse jorden. De var i livet alt for optaget af jordens ting og vendte aldrig blikket mod Gud. I sjette bodskreds går **frådseriets** magre skeletter, uden at kunne nå frugten på Livet Træ, der er formet som et omvendt grantræ, for at man ikke skal klatre i det. Den sidste afsats er ganske smal, og Dante bevæger sig ad en smal sti mellem afgrunden på den ene side og en stribe af ild på den anden. I den evigt brændende ild renses de **utugtige** for deres synd. Ilden er boden for den lidenskabens ild, de lod brænde i sig, da de levede.

Efter den sidste renselseskreds stiger Dante op i det **Jordiske Paradis**. Da Vergil ikke er kristen, kan han ikke rejse længere, og Dante møder sit livs kærlighed, Beatrice. Hun fører ham videre til det **Himmelske Paradis** og viser ham den himmelske orden, der som dødsrigerne er ordnet i cirkler. Men hvor Helvede og Purgatoriet er præget af straf og bod, er Himlen præget af de hellige sjæles rene fred. *'Den Guddommelige Komædie'* slutter med, at Dante forsøger at gengive sin fantastiske vision af Gud som tre stærkt lysende cirkler, Treenigheden, og han beklager det jordiske sprogs utilstrækkelighed, når det gælder det guddommelige.

Kilder: Hanne Roer: *Dantes rumrejse år 1300 i 'Undervejs mod Gud'*, Museum Tusulanums Forlag 2004
Bengt Ankarloo: *Dante i 'Helvetet'*, Historiska Media 2003
Dantes Guddommelige Komædie på danske vers af Ole Meyer, Multivers 2000

Særtryk, Kristeligt Dagblad 1995.

Synden har forladt verden

Af Biskop Jan Lindhardt



Synden bryder sig ikke om at gå alene, og derfor har den taget moralen og etikken med sig, siger lektor dr. teol. Jan Lindhardt i den første af en række artikler om de syv dødssynder.

Er talen om synd blevet hjemløs i det moderne menneskes tilværelse?

Eller giver det stadig mening at tale om synd og dødssynd?

Den kirkelige tradition kender til syv fænomener, der er blevet betragtet som så syndige, at de er blevet forsynet med prædikatet dødssynd. Det drejer sig om **misundelse, utugt, vrede, hovmod, dorskhed, gerrighed og frådseri.**

Lektor dr. teol. *Jan Lindhardt*, Århus Universitet (nu biskop i Roskilde) skriver her om de syv dødssynders historie – og aktualitet. Ganske vist hører begrebet dødssynd til i middelalderen, men misundelsen, utugten, vreden, hovmodet, dorskheden, gerrigheden og frådseriet er jo ikke blevet begravet. Dødssynderne lever – spørgsmålet er hvor og hvordan.

Når Kristeligt Dagblad vil skrive om de syv dødssynder, må forklaringen være arkæologisk: man vil søge tilbage til noget, der var, men som ikke er mere, og som kun har efterladt sig få spor. På samme måde som arkæologer arbejder i knæhøjde eller kabeldybde, således udfører også forskere med synden som objekt et feltarbejde, hvor man med teske graver i sindets dybder.



Umiddelbart er synden ikke synlig længere, ordet 'synd' er formentlig kommet ind i det danske sprog ved overgangen til kristendommen som låneord fra tysk, og det har skullet konkurrere med det ældre danske ord 'ondskab'. I dag er begge ord på vej ud igen, mest tydeligt med 'synd' og dets ligemand 'skyld'. I dag bruges det vel kun i den afsvækkende betydning, som kom frem i forrige århundrede: det er synd og skam, hvorved der ikke placeres syndigt på nogen, eller det er synd for hende, hvor 'hende' hverken har lod eller del i nogen begået synd.



Synden er i dag vanskelig at få plads til. Der begås ikke synder længere. Syndsbegrebet anses ofte for at høre til en del af den kristne tradition, hvor moderne tid ikke kan vedkende sig arv og gæld. I kirken taler man altid så meget om synd, siger folk. 'I kirken formeligt driver væggen af synd', har et skarpt hoved sagt som begrundelse for, at han aldrig satte sine ben derinde.

Man kan nu roligt gå ind i kirken, for synden er forlængst gået ud. Ja, den overlever lidt i liturgi og bibeltekster, men efter liturgireformen er den også her stærkt på retur. Og i præstens prædiken er den praktisk taget væk. Det vil være svært at finde en moderne præst, der vil tage ordet i sin mund. For det første er det umoderne, og for det andet er Gud jo god, og derfor står synden ikke Ham og os imellem. Der er faktisk slet ingen grund til at komme ind på dette og beslægtede emner, og hvorfor så sparke sig selv bagi?

Her er sket en modernisering af kristendommen. Tidligere, f.eks. i det Nye Testamente, spillede synden en vis rolle. 'Dine synder er forladt', siger Jesus til den lamme mand på sengen (Markus 2,9). Kristus døde for vore synders skyld (1. Korinterbrev 15,3). I det Nye Testamente er hovedtanken, at man skulle have sine synder forladt. Lettet kan man drage videre, fordi man ved Guds hjælp har forladt synden, der bliver liggende i vejkanthen.



Hvori består denne synd? Ifølge jødisk opfattelse består den i ikke at overholde loven, og loven var mere omfattende, end den er i dag, fordi den også omfattede etikken. Jesus understregede yderligere, at det store bud i loven er, at man skal elske Gud og elske næsten som sig selv (Matth. ev. 22): Etik havde for jøderne og for det Nye Testamente noget at gøre med at forholde sig til Gud og mennesker, og overtrædelse af budene var synd.

Munkevæsenet opstår i det 3. århundrede som et forsøg på at leve, som Gud gerne vil have det. Det er godt med syndstilgivelse, men det ville dog være bedre, om man ikke behøvede at ulejliges Gud så me-

get. I begyndelsen i Ægypten er det folk, der lever alene som eremitter og eneboere, men hurtigt finder disse mennesker ud af at slutte sig sammen i klostre for derved mere effektivt at afskærme sig mod omverdenen (kloster kommer af: *claustrum* = indelukke). Her lever munkene et liv fjernt fra denne verden i håb om derved at bekæmpe synden ved at flygte fra den. Snart formulerer man de tre munkeløfter: at leve i fattigdom, i kyskhed og i lydighed mod foresatte. Fattigdommen skærmer en mod rigdommens fristelser, kyskheden mod kødets lyster og det vigtigste løfte, lydigheden, beskytter en imod ens egen letfordærlige vilje, der så let kan lede en på gale veje.

Men nissen flyttede jo med. Er man meget alene, så kommer man til at tænke på mange ting, som ikke er sunde. Og tænker man på noget ondt, er det jo næsten ligeså galt som at gøre ondt. Tanker er toldfrie, siger et ordsprog, og de er også vanskelige at styre. Hvad gør man så? Ja, munkevæsenet er faktisk et storstilet forsøg på tankekontrol og hjernevask. Men når man skal kontrollere og vaske, er det vigtigt at vide, hvad man har med at gøre. Og det er her, at de syv dødssynder eller hovedsynder, som de oprindeligt kaldtes, kommer ind. De er udviklet af klosterideologerne Cassian fra det 5. og Gregor fra det 8. århundrede – et forsøg på at kortlægge sindet. Efter nogen diskussion når man frem til disse syv: **superbia** (overmod), **avaritia** (gerrighed), **luxuria** (utugt), **invidia** (misundelse), **gula** (frådseri), **ira** (vrede) og **accidia** (sløvhed, dovenskab). Hvis man tager forbogstaverne i de latinske betegnelser, får man huskeordet **saligia**. Ofte ser man det fremstillet således, at **superbia**, overmodet, er det grundlæggende, f.eks. billedligt hvis grene så udgøres af de andre dødssynder. Overmod, dvs. ikke at ville kende sin plads over for skaberen, blev opfattet som roden til alt andet ondt.



I denne fase er de ikke ment som egentlige synder, men snarere som uheldige dispositioner i sindet, der hver især kan forårsage mange forskellige synder. Hvad kan man ikke i vrede finde på af uoverlagte ting? Eller hvordan kan ikke gerrigheden fordreje og ødelægge ens forhold til jordiske ting? Accidia er en anden meget uheldig dis-

position. Man gider ikke, bliver slap og doven.

'Spleen' er vel den moderne parallel hertil. En farlig disposition, når man har valgt en levevis, der skal bæres af engagement og lidenskab. Og på samme måde med de andre hovedsynder. Alle kan de være roden til mange onde tanker og gerninger.

Senere i middelalderen tænker man mere kontant og gør de syv synder til egentlige synder.

Bodssakramentet udbygges i det 13. århundrede, og til det brug skal alle, ikke blot munke, årligt bekende deres synder og angre. Til hjælp for den dårlige hukommelse havde man bodsbøger eller syndespejle, som kunne hjælpe den bodfærdige til ikke at overse nogen synd. Den ville ikke blive tilgivet, hvis den ikke var blevet bekendt. Og dødssynderne blev kaldt således, peccata mortalia, fordi de vendte mennesket bort fra Guds nåde og gjorde det skyldig til evig straf.



Denne gøre synderne til noget konkret, i stedet for som tidligere at lade dem være mulige dispositioner for det onde og dermed for oprør mod Gud, protesterer Luther imod.

Der er ikke forskel på syndefulde gerninger, ej heller på de gode gerninger for den sags skyld. Det kommer an på, hvem der gør dem.

At samle et halmstrå op kan være en bedre gerning end at bygge en kirke, siger han. Det afgørende er, om det sker i tro eller vantro. Egentlig er den eneste rigtige synd, et menneske kan begå, at vende sig bort fra Gud. Hvis man er optaget af at skelne mellem de forskellige synder og beskrive dem hver for sig, så ser man bort fra det grundlæggende forhold, som er gudsforholdet.

Der findes ikke noget, der er hverken godt eller syndigt i sig selv. Således skærper Luther i virkeligheden de tidlige middelalderteologers tanke om, at det er overmodet (superbia) eller oprøret mod Gud, som er den grundlæggende synd.

Siden middelalderen og Luther er der jo sket så meget. Bl.a. føler mennesket sig ikke længere ansvarlig over for Gud på samme måde som før. Det har fået sin frihed. Eller det har i hvert fald taget sig nogle

friheder i form af rettigheder, som det har tilkendt sig selv. F.eks. menneskerettighederne.

Når Gud ikke længere kan kræve mennesket til regnskab, så bliver synden noget tynd i det. Jeg kan jo selv bestemme, om jeg vil være gerrig, leve i spleen, utugt eller frådseri etc. Jeg har jo kun ansvar over for mig selv, ikke over for andre. Derfor ser vi, at vantroen og de syv dødssynder forsvinder som synder.



I virkeligheden er det jo slet ikke forkert at være gerrig. I vore dage hedder det godt nok noget andet, nemlig at man er profitorienteret, hvilket er et krav, man må stille til enhver ansvarlig virksomhedsleder.

Spleen er et moderne fænomen, som dukker op gang på gang, fra Oskar Wilde til Klaus Rifbjerg, og det er der da ikke noget forkert i, tværtimod er det faktisk meget kulturelt. Misundelse er ikke en last, men en vigtig socialiseringsfaktor, hævder den franske filosof Girard. Utugt kan slet ikke betragtes med syndens briller – med mindre man da påfører andre sin AIDS-sygdom. Vrede er en kreativ følelse, som man ikke må undertrykke, fordi den er en af menneskets vigtige udfoldelsesmuligheder. Overmod bør nok forstås som stolthed, dvs. sans for indre selvværd, hvilket jo er forudsætningen for at være et funktionsdygtigt menneske. Det ved enhver, der har været på assertionskursus.

Synden har forladt verden

Dispositionerne er der godt nok stadig, men de er blevet til psykologiske fænomener, hvorved de har mistet deres syndefuldhed. Psykologiske fakta kan ikke være onde. Det kan fakta i det hele taget ikke. Det er måske derfor, at den nye bibeloversættelse ikke længere taler om syndfloden, men om 'Den store vandflod'. Beretningen skildrer jo det formodede faktum, at vandene steg, og at alle druknede, undtagen Noah og dem, der var med ham i arken. Var det en oversvømmelse for syndens skyld? Ja, hvem ved. Og det er vel ikke forunderligt, at den friske religions-

historiker Michael Rothstein spørger i sin bogtitel: *'Er Jesus en vandmand?'*



Således er synden forsvunden ud af verden. Men synden bryder sig ikke om at gå alene. Derfor tager den moral og etik med sig. Og vi står lidt rådvilde tilbage og siger til os selv og hinanden, at vi må have en holdning.

Lidt holdning og lidt synd har vi dog endnu tilbage. I listen over dødssynder, der har været igennem en psykologisk hvidvaskning, nævnte jeg ikke gula, frådseriet, som stadig er lidt syndigt, selvom vi ikke bryder os om ordet. Vi skal spare på ressourcerne. Vi må ikke være fede, og vi må ikke svine.

Vi skal være grønne og rene. I skolen (jvf. TV 17. august 1994) har man erstattet Ingemanns morgensalmer med ny avanceret poesi om, at flaget skal til tops, for at minde os om, at vi skal spare på vandet.

Der er dog stadig et kors i flaget.

Dødssyndmanden, Tirsted Kirke på Fyn

Dette mærkelige motiv viser en nøgen, stående mand, ud fra hvis lemmer, der strækker sig syv dragelignende gab.

I hvert gab sidder nogle figurer, der hver symboliserer én af de syv dødelige synder.

Billeder af dødssyndmanden findes hovedsagelig fra slutningen af det 15. årh. og frem til reformationen. Hver dødssynd knytter sig symbolsk til specielle dele af det menneskelige legeme.

Hovmodet til den højre hånd, frådseriet kommer fra munden, vreden sidder i den venstre hånd, misundelsen gnaver i hjertet, begærligheden udgår fra maven, utugten udspringer fra skridtet, og dovenskaben eller livsleden hænger på benene.





INTERVIEW: *De syv dødssynder kan bruges til at forklare alt ondt i verden, mener den danske smykkekunstner Carolina Vallejo. Hun har lavet et kropsobjekt til hver dødssynd*

Dødssynder som smykker

AF METTE VOSGERAU

»Gerrighed« er to store bleggørne sugekopper, der bliver holdt fast til håndfladerne med en ring om hver ringefinger. Den person, der bærer på gerrigheden, kan ikke bruge hænderne til andet.

Den 36-årige smykkekunstner Carolina Vallejo har lavet syv helt forskellige objekter, der skal bæres forskellige steder på kroppen. Hver især udtrykker de en af de syv dødssynder: hovmod, misundelse, grådighed, vrede, gerrighed, utugt og dovenskab.

- Objekterne viser kroppens gestus og låser samtidig personen fast i handlingen. For man sidder jo fast i for eksempel grådighed. Og

så er det fælles for alle syv objekter, at de ikke er behagelige at bære. Det er både straf og synd på samme tid, siger Carolina Vallejo.

I 2001 blev hun færdig på Institut for ædelmetal i København, men hun har i mange år arbejdet med urtraditionelle smykker. Og siden 1994 har hun haft et smykkegalleri i København.

Projektet med de syv dødssynder er hendes eksamensprojekt fra Institut for ædelmetal. Det er nu blevet til en del af bogen »Reliquium«, der også indeholder andre af hendes projekter i billeder og tekst.

- Da jeg gik i gang med de syv dødssynder, troede jeg faktisk, at jeg ville finde nogle nye og mere nutidige begreber. Men jeg opdagede

ret hurtigt, at dødssynderne desværre nok er mere relevante i dag end nogen sinde før, siger Carolina Vallejo.

Der gik et halvt år fra hun begyndte projektet, til de syv kropsobjekter var færdige. Det meste af tiden gik med research. Hun læste aviser og bøger, søgte på internettet og snakkede med forskellige mennesker, for at finde ud af, hvor man støder på de syv dødssynder i 2002. Det var ikke nogen opløftende opgave.

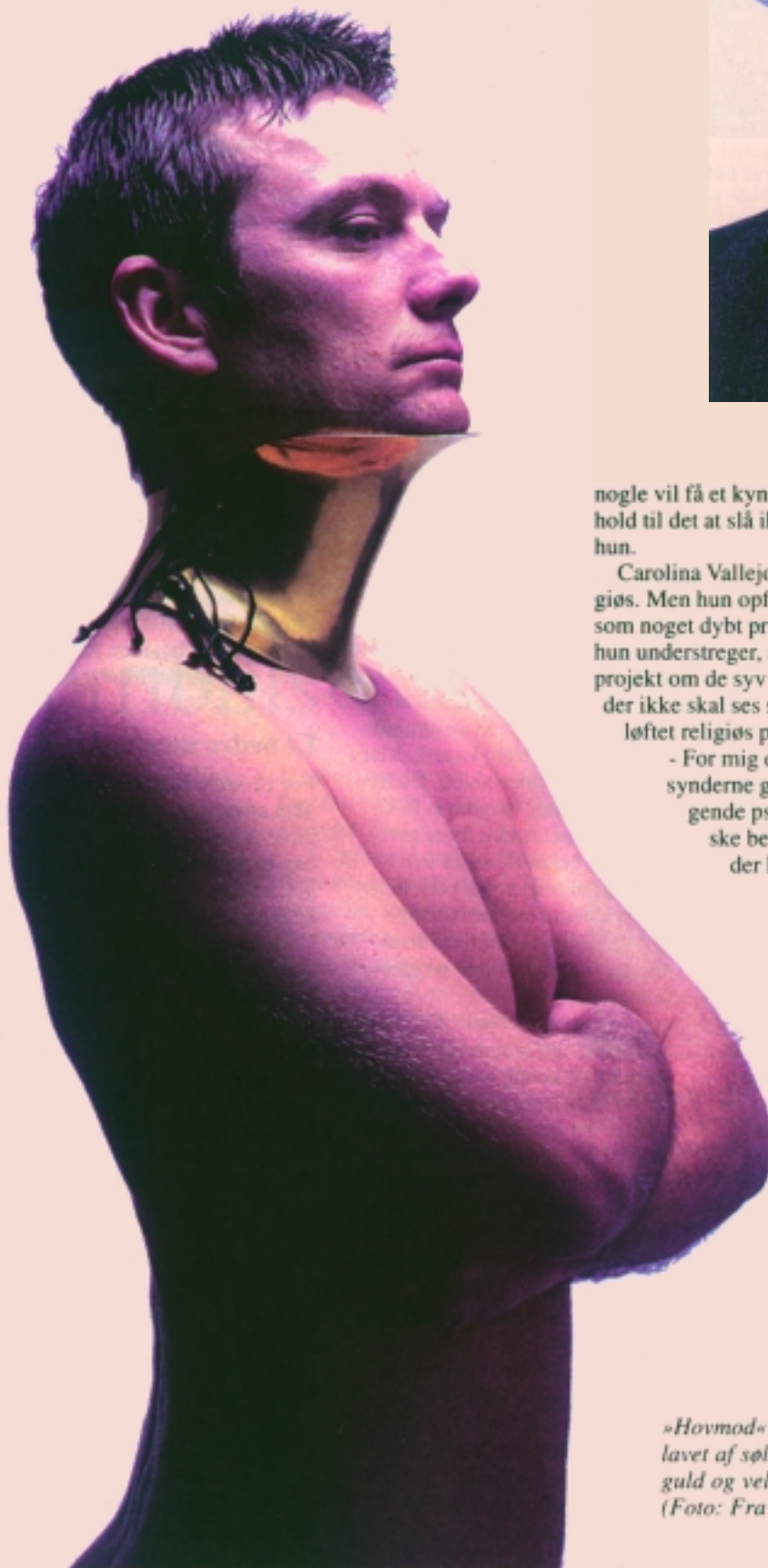
- Et af de værste eksempler på grådighed er de mennesker, der er med til at stjæle organer fra børn, og sælge dem videre til mennesker i vesten, siger Carolina Vallejo.

Hun kom også frem til, at hovmod er roden til racisme, børnemishandling, slaveri og kvindeundertrykkelse, fordi den hovmødige ser rimelighed i at nedgøre andre.

- Jeg er kommet til at se de syv dødssynder som forklaring på alt det negative, der findes i verden i dag. Hvad enten det er børnemishandling eller krig, siger hun og tilføjer, at synderne eksisterer i kraft af, at der mangler noget andet. For eksempel kærlighed eller fred.

- Når børn i for eksempel Afghanistan eller Palæstina opvokser med krig, uden at de kan blive beskyttet fra det, så er det jo logisk at

Den 36-årige smykkekunstner Carolina Vallejo har lavet syv helt forskellige objekter, der skal bæres forskellige steder på kroppen. Hver især udtrykker de en af de syv dødssynder: Hovmod, misundelse, grådighed, vrede, gerrighed, utugt og dovenskab. (Foto: Fra bogen)



nogle vil få et kynisk forhold til det at slå ihjel, siger hun.

Carolina Vallejo er religiøs. Men hun opfatter tro som noget dybt privat, og hun understreger, at hendes projekt om de syv dødssynder ikke skal ses som en løftet religiøs pegefinger.

- For mig er døds-synderne grundlæggende psykologiske begreber, der kan for-

Grådighed. Alle de syv objekter er ubehagelige at bære. De skal både symbolisere straf og synd. (Foto: Fra bogen)

klare, hvorfor mennesker handler, som de gør. Ordet »synd« bliver tit opfattet som noget religiøst, men mit budskab handler om, at vi skal forsøge at skabe en bedre verden, siger hun.

Hendes håb er, at hendes objekter kan være med til at starte en diskussion om vores værdier.

- Vi mangler helt tydeligt noget i det vestlige samfund, som vi i stedet forsøger at finde i det materielle. Man kan jo bare se på den nyligt overståede julehandel, siger hun.

- Jeg kan ikke lade være med at synes, at vi dyrker synderne. Det er godt at være rig, det er godt at være et seksuelt væsen. Seksuelt begær kan udtrykke kærlighed til livet, men det kan også være en synd, når det fører til bedrag, og især når det medfører voldelig undertrykkelse og udnyttelse, siger hun.

»Hovmod« er lavet af sølv, guld og velour. (Foto: Fra bogen)

Projektet om de syv døds-synder kan ses i bogen Reliquium fra forlaget Rhodos. Bogen koster 200 kr.

vosgerau@kristeligt-dagblad.dk

Dødssynder som salgstrick

Markedsføring af is som dødssynder er et reklametrick, der afspejler en samfundsmæssig tendens, mener Roskildes biskop, Jan Lindhardt

AF ADAM RIEPER

Frisko vil i løbet af foråret og sommeren lancere syv nye is under betegnelsen »Seven Sins« (de syv dødsynder, red.). Hver enkelt is vil være opkaldt efter en af de syv dødssynder: stolthed, griskhed, lyst, vrede, fråseri, dovenskab og misundelse.

De syv syndige is, som er varianter af Friskos såkaldte Magnum-is, kommer ikke til at stå alene. En stor reklamekampagne vil blive sat i værk i forbindelse med lanceringen af de nye is. Frisko er en verdensomspændende forretning, og markedsførin-

gen af is som dødssynder har allerede været en stor succes i Australien. I sommer vandt virksomheden således en pris ved reklamefestivalen i Cannes for sin markedsføring af de nye, store ispinde.

Kontaktdirektør Lars Hancke fra reklamebureauet Grey siger, at konceptet er lige efter markedsføringens ABC.

-Hvis en virksomhed skal lave en god reklame, så skal den komme med en indrømmelse. Det er ærligt, og det vækker sympati hos forbrugeren. Vi ved godt, at is er usundt og feder, men omvendt synes vi, at is smager

så godt, at vi ikke kan lade være med at spise det.

Det er denne dobbelthed, som Frisko leger med og gør til en leg med synder, vurderer Lars Hancke. På den måde appellerer reklamen samtidig til folks humor. Desuden lægger den sig i kølvandet på succesen for den meget populære film »Seven« med Brad Pitt i hovedrollen.

-Det er ikke tilfældigt, at Magnum-isen knyttes til syndsbegrebet. Den ligger lige til højrebened, siger Lars Hancke.

-Det er bevidst, at reklamen knyttes til et aktuelt tema. I reklamebranchen bruger vi de tendenser, vi ser i

samfundet, og der en tendens til at spille på det religiøse i reklamer, fordi det spirituelle og eksistentielle er oppe i tiden.

Dødssynder er blevet til dyder

Biskop i Roskilde Stift Jan Lindhardt har i bogen »De syv dødssynder« beskæftiget sig med de syv dødssynder i et idehistorisk og moraliserende perspektiv. Han ser Friskos nye markedsføringsstrategi som udtryk for en kulturel strømning:

- Dødssynderne er blevet til dyder, som man skal begå for at leve. Tag for eksempel

kødets lyst, det, som Frisko har valgt at kalde »begær«. I middelalderen var det en dødssynd, men i dag lever vi i en seksuel tid, hvor det er vigtigt at knytte så mange seksuelle forbindelser som muligt, forklarer Jan Lindhardt.

Konceptet bag Friskos syv dødssynder finder biskoppen harmløst, selvom det i princippet kan betragtes som blasfemi.

- Det er spøg og skæmt afdelingen, men det er ubehageligt at opfordre folk til at være syndige, siger biskoppen.

SYV SYNDIGE DØGNFLUER

Forbered dig på hyderiske tilfælde. Magsmen 2.540* fremsende is er kun i handlen i en begrænset periode.



Frisko lancerer til foråret en ny serie is på det danske marked opkaldt efter de syv dødssynder. Markedsføringen har allerede været en stor succes i Australien. (Foto: PR)

Generelt om Dødsynderne

- Morton W Bloomfield: *The Seven Deadly Sins*, Michigan State University Press 1952.
- Leif Grane: *Kirken i den europæiske middelalder*, Gads Forlag 1999.
- Jacques Le Goff, red. *The Medieval World, The History of European Society*, Parkgate Books Ltd. 1997
- Geroffry Chaucer: *Sognepræstens Fortælling, 'Canterbury-fortællingerne'*, Lademann 1978.
- Heinrich Hoffmann: *Den Store Bastian*, Lindhardt & Ringhof 2004; en gammel opdragende børnebog.
- Henk Kuijpers: *De syv dødsynder*, Carlsen Comics 2000; tegneserie fra serien om 'Franka'.
- Jan Lindhardt: *De syv Dødsynder*, Rosinante 2001
- Anne Riising: *Danmarks middelalderlige prædiken*, Gads Forlag 1969.
- Karen Sander: *Om de syv dødsynder*, Borgen 2004. (for folkeskolens mellemtrin)
- Preben Meulengracht Sørensen: *Kort oversigt over Nordens litteratur i oldtid og middelalder*. Dansk lærerforening, 2001
- Film**
- David Fincher: *Seven*, 1995; film om seriemorder, der bruger de syv dødsynder som mønster for sine drab.
- Richard Hobert: *De syv dødsynderna*, serie på syv film, 1993-2000; http://www.alba.nu/Alba3_00/facit.html
- Krzysztof Kieslowski: *Dekalog*, 1989; 10 TV-film, en for hvert af de ti bud. Om syndsbegrebet generelt.
- <http://www.medietimen.dk>, projekt i journalistik. Unge skriver artikler om diverse emner, fx dødsynderne.
- <http://www.newadvent.org>, stor katolsk søgemaskine.

Hovmod

- H.C. Andersen: *De røde sko*, i 'Samlede Eventyr og Historier', Høst 2004.
- Brett Easton Ellis: *American Psycho*, Rosinante 2000.
- John Milton: *Det tabte paradys*, Gyldendal 1914. Originalen om Lucifers fald fra himlen er fra 1667.
- Oscar Wilde: *The Picture of Dorian Gray* (1891), Modern Library 1998.
- Florence Vilén: *Arakne*, i 'Når Guderne leger', Gyldendal 1984; fortælling fra græsk mytologi om væversken, der udfordrer selveste Athene.
- Film**
- Orson Welles: *Citizen Kane*, amerikansk film fra 1941.
- Queen: *We are the Champions*, rockmusik fra albummet 'News of the World' 1977.
- <http://www.biotik.dk/>, portal, med det formål at oplyse om bioteknologi og inspirere til debat om bioteknologi og etikken bag. Portalen drives af Bio TIK-sekretariatet i Forbrugerstyrelsen.
- <http://www.orlan.net/>, Orlan er en fransk kunstner, der forandrer sin krop med plastikkirurgi.

Gerrighed

- H.C. Andersen: *Konen i muddergrøften*, i 'Samlede Eventyr og Historier', Høst 2004.
- Charles Dickens: *Et Juleeventyr*, 2002 (http://www.ebib1800.dk/bogGratis/charles_dickens-et_juleeventyr.pdf)
- Jean-Baptiste Moliere: *Den Gerrige* (1668), Borgen 1964; komedie.
- Florence Vilén: *Kong Midas*, i 'Når Guderne leger', Gyldendal 1984; gerrighed/grådighed.
- Soya: *Parasitterne* (1929), Borgen 1996; skuespil om Gruesen og hans undertrykte kone, der fatter en plan for at få fingre i en logerendes formue.
- Hvem vil være millionær*, TV-show på TV2; <http://million.tv2.dk/>

Utugt

- Biblen: *Lignelsen om ægteskabsbrud*, Matthæus 5:28
- Gustave Flaubert: *Madame Bovary*, Gyldendal 2004; historien om den romantiske og lidenskabelige, frustrede og illusionsfyldte Emma og hendes evige søgen efter kærligheden.
- Agnes Henningsen: *Den Guderne elsker*, Gyldendal 1921; roman som svar på beskyldningerne mod AH for usædelighed og moralsk fordærv.
- Jørgen Lorenzen (red.): *Valdemar og Love*, fra 'Folkeviser', Gyldendal 1978; trekantdrama.
- August Strindberg: *Frk. Julie* (1888), Gyldendal 1985.
- T.H. White: *Kong Arthur på Camelot*, Bogan 1997; om trekantdramaet ml. kongen, hans dronning og ridderen Lancelot.
- Film**
- Stanley Kubrick: *Lolita*, 1962; film, midaldrende mand forelsker sig i 14-årig pige. Samt af Adrian Lyne i 1997.
- Adrian Lyne: *Fatal Attraction*, 1987; film, en engangsaffære giver bagslag, da den afviste elskerinde hævner sig.
- Bob Rafelson: *Postbudet ringer altid to gange*, film fra 1981 om en affære, der ender i mord.
- Johnny Deluxe: bl.a. sangene *Hun er et vilddyr* og *Penge er alt*; <http://www.johnnydeluxe.dk>

Vrede

- Euripides: *Medea*, ved Otto Foss, Gyldendal 1997; græsk tragedie om en kvindes hævn, da hendes mand vælger en anden.
- Homer: *Iliaden*, Gyldendal 1999.
- Njals Saga*, i 'Islandske sagaer', Sesam 2003. Om hævnbrud.
- Martin Andersen Nexø: *Pelle Erobreren* (1906-10), Gyldendal 1933; vrede som social indignation.
- Film**
- Christopher Nolan: *Memento*, 2000; Film, en mand uden korttids hukommelse jager sin kones morder.
- John Steinbeck: *Vredens Druer* (1939), Gyldendal 1989.
- Curtis Hanson: *8 mile*, rapperen Eminem, også interessant soundtrack.

Quentin Tarantino: *Kill Bill I & II*, 2003-04; actionfilm om en kvindelig lejermorder på hævn tog.

Frådseri

- Biblen: *Lignelsen om den rige bonde*, Lukas 12:18
- Gustav Hvid: *Livsens Ondskab*, Gyldendal 1996; fortællingen om ædedolkenes klub.
- Mården Smet: *Slaraffenland*, Bogfabrikken 2000; tegneserie om frådseri.
- François Rabelais: *Gargantua* (ca. 1540), Thaning & Appel 1963; om kampen Gargantua og hans bedrifter.
- Film**
- Marco Ferreri: *Det Store Ædegilde (La Grande Bouffe)*, fransk/italiensk film fra 1973 (kan virke stødende).
- Morgan Spurlock: Super Size Me*, 2004; dokumentar om fastfoodkulturen i USA.
- <http://www.aededolkenes-klub.dk>: for folk, der elsker masser af mad.

Misundelse

- Biblen: *Lignelsen om arbejderne i vingården*, Matthæus 20:15
- Brdr. Grimm: *Askepot*, i 'Grimms samlede eventyr', Nyt Nordisk Forlag 2004.
- William Shakespeare: *Othello*; rådgiveren Jago skaber intriger af misundelse over Othellos succes.
- Sorten Muld: *2 Søstre*, fra 'Sorten Muld' 1996; moderne version af folkevisen om søstermord.
- Souvenirs: *Jeg hader Susanne*, fra 'Villa Danmark' 1998; <http://www.hug-info.dk/souvenirs/souv93-98/souv93-98.htm>

Dovenskab

- Biblen: *Lignelsen om de betroede talenter*, Matthæus 25:20-22.
- Biblen: *Ordsprog om myren*, ordsp. 6:6-11.
- Kevin Smith, *Clerks*, 1994; om en ung mands almindelige, kedelige liv.
- Film**
- Joel Coen: *The Big Lebowski*, amerikansk film fra 1998.
- King/T.J. Fowler: *Lazy*, bl.a. sunget af Marilyn Monroe i 'There's No Business Like Show Business' 1954.

Når synd bliver til misbrug

- http://www.depnet.dk/universe1/depression/Symptomer/_default.asp; hvad der ligner dovenskab er måske depression.
- <http://www.alkohol.dk/>: når alkohol er mere end sjov.
- <http://www.ringgarden.dk/dansk.htm>: når ønsket om rigdom bliver for stor.
- http://www.psyknet.dk/Forside/Psykiske_lidelser/spiseforstyrrelser.htm: angst for overvægt.
- <http://www.psy.au.dk/voldtaegt/>: når sex er overgreb.